

Master Thesis

De Successiewet in relatie tot vermogensongelijkheid

Naam: H.J.L. Kamps
SNR: 2048365
Studierichting: Msc. Fiscale Economie
Datum: 22 april 2021
Examencommissie: Prof. Mr. I.J.F.A. Van Vijfeijken
Prof. Mr. N.C.G. Gubbels

Table of Contents

Hoofdstuk 1: Aanleiding voor het onderzoek	2
1.1 Introductie op het onderwerp	2
1.2 Onderzoeksvragen	3
1.3 Doelstelling	4
1.4 Opzet	4
1.5 Afbakening	5
1.6 Het wetenschappelijke en theoretische kader	5
1.7 Methodologie.....	6
Hoofdstuk 2: Mogelijkheden tot uitbreiding van de grondslag.....	7
2.1 De eigenwoning schenking	8
2.2 De verhoogde schenkingsvrijstellingen voor kinderen	12
2.3 De kindvrijstelling.....	15
2.4 De kleinkindvrijstelling.....	19
2.5 De oudervrijstelling.....	22
2.6 De Bedrijfsopvolgingsregeling.....	24
2.7 De partnervrijstelling	27
2.8 Slotopmerkingen.....	29
2.9 Tussenconclusie	31
Hoofdstuk 3: Mogelijkheden tot verhoging van de tarieven.....	34
3.1 Vergroten van de tarief progressie	34
3.2 Een derde progressie in de Successiewet	37
3.3 Verlaagd tarief voor kinderen en partners	40
Hoofdstuk 4: Conclusie	43
Bibliografie	46

Hoofdstuk 1: Aanleiding voor het onderzoek

1.1 Introductie op het onderwerp

Thomas Piketty heeft met zijn boek 'kapitaal in de 21ste eeuw' vermogensongelijkheid op de maatschappelijke agenda gezet. Piketty onderscheidt enkele belangrijke ontwikkelingen op het gebied van vermogensongelijkheid.¹

De eerste ontwikkeling ziet op de groei van inkomen ten opzichte van de groei van kapitaal. Wat we met zijn allen als maatschappij per jaar verdienen vormt het nationaal inkomen. In de meeste westerse landen groeit dit nationaal inkomen tussen de 1.6% en 2% per jaar op de lange termijn. Het rendement op vermogen is op de lange termijn echter 4% tot 5%. Het vermogen groeit dus sneller dan het inkomen uit arbeid groeit. Dit is een constante trend in alle westerse landen sinds de industriële revolutie.

De tweede ontwikkeling ziet op de gevolgen van dit verschil in groei. Wanneer het vermogen van een maatschappij sneller groeit dan het inkomen zal het belang van dit vermogen ten opzichte van het inkomen toenemen. Piketty drukt dit uit in de kapitaal/inkomen ratio, deze ratio is het totale private vermogen van een land gedeeld door het totale inkomen (BBP). Wanneer het vermogen sneller groeit dan het inkomen groeit zal deze ratio stijgen. Naarmate deze ratio stijgt wordt iemand zijn vermogen belangrijker voor zijn rijkdom ten opzichte van zijn inkomen. Als de ratio immers bijvoorbeeld 100 is vormt al het nieuwe inkomen maar 1% van het al bestaande vermogen. Of je rijk bent wordt dan bepaald door hoeveel van dat bestaande vermogen je al had en niet door hoeveel van dat inkomen je verdient hebt.²

Piketty concludeert op basis van de twee bovenstaande ontwikkelingen dat vermogen sneller groeit dan inkomen. Daarom kan gesteld worden dat de hoeveelheid vermogen toeneemt ten opzichte van de hoeveelheid inkomen want het vermogen groeit sneller. Ongelijkheid wordt daardoor meer en meer bepaald door verschillen in vermogen in plaats van door verschillen in inkomen. Deze ontwikkelingen hoeven niet tot een grote vermogensongelijkheid te leiden. Dat vermogen sneller groeit dan inkomen en daardoor steeds belangrijker wordt leidt op zichzelf niet tot ongelijkheid. Het probleem is echter dat de vermogensverdeling al erg ongelijk is om mee te beginnen. In nagenoeg alle westerse landen bezit de rijkste 10% van de bevolking minstens 50% tot 70% van al het vermogen. De armste 50% van de bevolking bezit 0% tot 10%. De snelle groei van vermogen komt dus vooral ten goede aan deze rijkste 10%. De rest van de bevolking moet het ondertussen doen met veel langzamer groeiend inkomen. Hierdoor groeit de top steeds verder weg van de rest en stijgt de vermogensongelijkheid. Piketty bekijkt deze bevinding in historisch perspectief en concludeert dat deze ontwikkeling zich sinds de industriële revolutie constant voordoet in alle westerse landen.³ Het systeem van het westerse erfrecht stelt mensen in staat hun vermogen door te geven aan volgende generaties waardoor de vermogensongelijkheid na iemands overlijden in stand blijft en van generatie op generatie door kan groeien.

¹ Piketty, T., & Goldhammer, A. (2014). *Capital in the twenty-first century*. Cambridge Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.

² Zie in dit kader ook: Thomas Piketty, Gabriel Zucman, (2014). Capital is Back: Wealth-Income Ratios in Rich Countries 1700–2010, *The Quarterly Journal of Economics*, Volume 129, Issue 3, Pages 1255–1310,

³ Behoudens enkele kortstondige uitzonderingen tijdens de twee wereldoorlogen en andere globale crisissen.

Een te grote vermogensongelijkheid heeft een destabiliserend effect op een samenleving.⁴ Daarnaast ondermijnt deze vorm van vermogensongelijkheid die het gevolg is van geërfd vermogen de sociale mobiliteit.⁵ Ook heeft onderzoek aangetoond dat te hoge ongelijkheid de economische groei beperkt.⁶ Als oplossing voor de vermogensongelijkheid en de problemen die daaruit ontstaan stelt Piketty een progressieve internationale belasting op kapitaal voor. Nu een dergelijke belasting helaas nog ver weg is moet gekeken worden naar een nationaal alternatief.

Ook in Nederland is inmiddels de conclusie getrokken dat er sprake is van groeiende vermogensongelijkheid en dat dit problematisch is. Het CPB heeft in 2019 onderzoek gedaan naar de invloed van erf- en schenkbelasting op de vermogensongelijkheid in Nederland.⁷ De groeiende vermogensongelijkheid is ook in de bouwstenennotitie als uitgangspunt meegenomen.⁸ In dit onderzoek zal ik voortbouwen op deze onderzoeken. Ik wil met dit onderzoek een verdere invulling geven aan de oplossing die Piketty aandraagt door te kijken hoe de erf- en schenkbelasting ingezet kan worden als middel tegen de groeiende vermogensongelijkheid.

1.2 Onderzoeksvragen

1.2.1 Hoofdvraag

Zoals hierboven onderbouwd is de toenemende vermogensongelijkheid een groeiend probleem dat bestreden kan worden door verhoging van de belastingen op vermogen. Dit leidt tot de volgende hoofdvraag:

Kan vermogensongelijkheid bestreden worden door wijzigingen van de erfbelasting, welke wijzigingen niets afdoen aan het aan de erfbelasting ten grondslag liggende draagkrachtbeginsel?

⁴ Korotayev, A., Grinin, L., Bilyuga, S., Meshcherina, K., & Shishkina, A. (2017). Economic development, sociopolitical destabilization and inequality. *Sotsiologicheskoe Obozrenie*, 16(3), 9–35; Sigelman, L., & Simpson, M. (1977). A Cross-National Test of the Linkage Between Economic Inequality and Political Violence. *Journal of Conflict Resolution*, 21(1), 105–128; Schock, K. (1996). A Conjunctural Model of Political Conflict. *Journal of Conflict Resolution*, 40(1), 98–133.

⁵ Piketty, T., & Goldhammer, A. (2014). *Capital in the twenty-first century*. Cambridge Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press. P.294-303.

⁶ Mo, P. H. (2000). Income Inequality and Economic Growth. *Kyklos*, 53(3), 293–315; Aghion, P., Caroli, E., & García-Peñalosa, C. (1999). Inequality and economic growth: The perspective of the new growth theories. *Journal of Economic Literature*, 37(4), 1615–1660; Piketty, T. (2019). *Kapitaal en ideologie*. Seuil, Harvard University Press.

⁷ CPB. (n.d.). *Effect van erfenissen en schenkingen op vermogensongelijkheid en de rol van belastingen*.

⁸ Ministerie van Financiën. (2020). *Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, Belasten van vermogen*; Ministerie van Financiën. (2020). *Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, Belasten van inkomen uit aanmerkelijk belang*.

1.2.2. Deelvragen

Wanneer men de erfbelasting wil inzetten om vermogensongelijkheid tegen te gaan zal de erfbelastingdruk verhoogd moeten worden, met name op de grotere vermogens. Er zijn twee mogelijkheden om een belasting te verhogen. Men kan het tarief verhogen of men kan de grondslag waarover dit tarief wordt geheven uitbreiden. Dit resulteert in de volgende twee deelvragen ter beantwoording van de hoofdvraag.

OP WELKE MANIEREN KAN DE GRONDSLAG VAN DE ERFBELASTING VERBREED WORDEN ZONDER HET DRAAGKRACHTBEGINSEL AAN TE TASTEN?

Binnen deze deelvraag zal gekeken worden naar hoe de grondslag van de erfbelasting kan worden uitgebreid. Hierbij komen de volgende sub vragen aan bod:

- In hoeverre kunnen de vrijstellingen binnen de Successiewet beperkt worden zonder daarmee het draagkrachtbeginsel te schaden?
- Welke effect hebben deze eventuele grondslagverbredingen op de vermogensongelijkheid?

IN HOEVERRE KUNNEN DE HUIDIGE TARIEVEN VAN DE ERFBELASTING VERHOOGD WORDEN ZONDER HET DRAAGKRACHTBEGINSEL AAN TE TASTEN?

Bij deze deelvraag zal gekeken worden in hoeverre een tariefsverhoging van de erfbelasting mogelijk is binnen het draagkrachtbeginsel en hoe deze verhoging vormgegeven zou kunnen worden. Om de verschillende aspecten van deze deelvraag te beantwoorden zullen de volgende subvragen aan bod komen:

- Hoe verhoudt een hoger tarief voor de Successiewet zich tot de rechtsgronden van de Successiewet?
- In hoeverre zijn aanpassingen in de progressie van het tarief wenselijk vanuit het draagkrachtbeginsel?
- Welke invloed hebben eventuele tariefsverhogingen op de vermogensongelijkheid?

1.3 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om te beoordelen hoe de erfbelasting ingezet kan worden als middel tegen de groeiende vermogensongelijkheid zonder de rechtsgrond van deze heffing, het draagkrachtbeginsel, aan te tasten. Ten einde dit doel te bereiken zullen verschillende mogelijkheden om de erfbelasting uit te breiden worden getoetst aan het draagkrachtbeginsel.

1.4 Opzet

In dit onderzoek worden mogelijkheden onderzocht om de erfbelasting te hervormen teneinde de groeiende vermogensongelijkheid tegen te gaan. Er zullen verschillende opties geschetst worden die het tarief verhogen of progressiever maken dan wel de grondslag uitbreiden. Deze opties zullen vervolgens worden getoetst aan het draagkrachtbeginsel. Ook zal getoetst worden of voor zover deze maatregelen het draagkrachtbeginsel niet schenden zij wel daadwerkelijke zullen resulteren in een afname van de vermogensongelijkheid.

1.5 Afbakening

Ter afbakening en verantwoording van de opzet zijn de volgende opmerkingen relevant.

Piketty stelt in zijn boek kapitaal in de 21ste eeuw een belasting op vermogen voor. In Nederland kennen we twee primaire belastingen op vermogen: de vermogensrendementsheffing en de erfbelasting. Beide kunnen gebruikt worden om hetzelfde probleem te verhelpen. Voor dit onderzoek is echter gekozen om de erfbelasting te onderzoeken. Deze keuze is mede gebaseerd op het feit dat de vermogensrendementsheffing juridisch gezien een inkomstenbelasting vormt en geen vermogensbelasting.

Dit onderzoek richt zich hoofdzakelijk op de erfbelasting. Deze belasting is in Nederland in de Successiewet 1956 opgenomen samen met de schenkbelasting. Omdat deze heffingen een grote invloed op elkaar hebben en in sommige gevallen directe substituties voor elkaar zijn zullen ook enkele schenkbelastingaspecten terugkomen in het onderzoek.

Piketty pleit in principe voor een internationale belasting op vermogen om belastingontduiking en fiscale concurrentie tussen landen tegen te gaan. Hierbij erkent hij echter ook dat internationale coördinatie tussen alle landen op de wereld op dit gebied momenteel onhaalbaar is. In dit kader stelt hij voor om op nationaal niveau maatregelen te nemen. Voor dit onderzoek wordt bij dat uitgangspunt aangesloten en wordt gekeken naar de mogelijkheden op nationaal niveau. Wel wordt erkend dat bepaalde soorten kapitaal zeer mobiel zijn en dat daarom internationale coördinatie op het gebied van erfbelasting wenselijk zou zijn.

In beginsel zullen veel mensen, waaronder ik, vanuit hun politieke opinie vermogensongelijkheid niet als een probleem zien. De voorwaarde hiervoor is echter wel dat deze vermogensongelijkheid ontstaat door het handelen van de personen aan wie zij ten goede komt. Bijvoorbeeld doordat deze personen; hard werken, risico nemen en slim ondernemen. Piketty stelt echter dat als de huidige trends doorzetten de vermogensongelijkheid nagenoeg volledig gebaseerd zal zijn op de hoeveelheid vermogen die iemand erft. Het handelen van personen zelf zal een steeds minder significante invloed hebben op hun vermogen. Ook stelt Piketty dat als de vermogensongelijkheid onbeperkt doorgroeit dit tot ontwrichting van de maatschappij als geheel zal leiden. Dit maakt de vermogensongelijkheid die momenteel ontstaat onwenselijk voor een veel breder spectrum aan politieke visies dan normaliter aangenomen wordt bij discussies over ongelijkheid.

1.6 Het wetenschappelijke en theoretische kader

De oorsprong van deze scriptie bevindt zich in de ideeën van Piketty. Piketty heeft zoals in de inleiding uiteengezet, geconcludeerd dat als er geen maatregelen genomen worden de al grote vermogensongelijkheid zal blijven stijgen en dat dit zeer onwenselijke gevolgen zal hebben. Vanuit dit uitgangspunt stelt Piketty een progressieve belasting op vermogen voor om deze groei van vermogensongelijkheid te beperken. Dit onderzoek richt zich op de mogelijkheden voor een dergelijke belasting in Nederland. Deze mogelijkheden worden gezocht in een uitbreiding van de erfbelasting.

Binnen dit onderzoek wordt gezocht naar aanpassingen van de erfbelasting die de vermogensongelijkheid kunnen bestrijden. Deze aanpassingen worden getoetst aan het draagkrachtbeginsel omdat dit beginsel de primaire rechtsgrond vormt voor de erfbelasting.

Door de wetgever en in de literatuur worden ook enkele andere beginselen en principes aangedragen als rechtsgronden voor de erfbelasting. Ik beschouw echter het draagkrachtbeginsel als de primaire rechtsgrond en zal daarom voornamelijk toetsen of de voorgestelde aanpassingen daaraan voldoen.

Dit is een visie die gedeeld wordt door de wetgever en breed draagvlak kent in de literatuur.⁹ Daar waar relevant zal echter ook ingegaan worden op de andere principes en rechtsgronden waar specifieke bepalingen in de Successiewet op rusten.

1.7 Methodologie

Het onderzoek betreft een literatuurstudie. Binnen de Successiewet zelf en de daarover geschreven vakliteratuur is gezocht naar aspecten van de heffing die geen directe relatie hebben met het draagkrachtbeginsel dan wel mogelijkheden tot uitbreiding tonen binnen de grenzen van dit beginsel.

Op basis van de relevante literatuur omtrent het draagkrachtbeginsel als rechtsgrond voor de Successiewet zullen deze aspecten getoetst worden. De uitkomst van deze toetsing zal een oordeel zijn over de vraag of dit specifieke aspect ruimte biedt voor uitbreiding van de heffing in grondslag of tarief.

Vervolgens zal het effect van de mogelijke uitbreidingen getoetst worden met behulp van economische data en principes om te beoordelen of deze uitbreidingen het gewenste effect zullen hebben. De uitkomst van het onderzoek is een serie voorgestelde aanpassingen aan de Successiewet die recht doen aan haar rechtsgronden en de groeiende vermogensongelijkheid zullen beperken.

⁹ Hoogeveen, M. J. (2011). *De kwaliteit van de fiscale bedrijfsopvolgingswetgeving, [n.n]*, p-278-280; *Kamerstukken II 1948/49*, 915, nr. 3, p. 14; Oliemans, M.C.J. & S.A. Stevens (2008). Is de boedelheffing een goed alternatief voor de successiewet?, *Weekblad fiscaal recht 2008/577* aflevering 6766, P 569-592; *Kamerstukken II 2008/09*, 31930, nr. 3, p.2; Van Vijfeijken, Inge (2018). Erfbelasting: rechtsgronden, tarieven en vrijstellingen. *In Voor Wie is de Erfenis (Paul de Beer, p. 43-62.)*. Vangennep.

Hoofdstuk 2: Mogelijkheden tot uitbreiding van de grondslag

Om de vermogensongelijkheid tegen te gaan zal meer belasting geheven moeten worden op vermogen. Wanneer men in dit geval de erf- en schenkbelasting wil verhogen heeft men twee mogelijkheden, men kan de grondslag uitbreiden of het tarief verhogen. Binnen dit hoofdstuk zal gekeken worden naar mogelijke grondslaguitbreidingen. Binnen het huidige systeem van de Successiewet is de meest voor de hand liggende manier om de grondslag uit te bereiden het beperken van de geldende vrijstellingen. Deze vrijstellingen zullen in dit hoofdstuk getoetst worden aan hun noodzaak vanuit de rechtsgronden van de Successiewet en aan hun invloed op de vermogensongelijkheid.

In dit kader dient opgemerkt te worden dat de Successiewet 1956 uitsluitend vaste voet-vrijstellingen kent. Het versoberen of afschaffen van deze vrijstellingen heeft een groter effect op kleinere verkrijgingen. Het afschaffen van een vrijstelling van bijvoorbeeld 20.000 euro heeft in verhouding een grotere impact op een verkrijging van 100.000 euro dan op een verkrijging van 1.000.000 euro. Hierdoor zou men wellicht de indruk kunnen krijgen dat het afschaffen van dergelijke vrijstellingen vooral minder vermogenden raakt. Er zijn echter een aantal indicaties op basis waarvan het waarschijnlijk lijkt dat het versoberen van vaste voet-vrijstellingen toch een nivellerend effect heeft op de vermogensverdeling. Uit cijfers van het CBS blijkt dat 23% van de huishoudens een negatief vermogen heeft.¹⁰ Deze mensen zullen überhaupt niet getroffen worden door de erfbelasting. Personen met grotere vermogens zullen vaker boven de geldende vrijstellingen uitkomen waardoor zij erfbelasting verschuldigd zullen zijn, ook zullen meer vermogende personen vaker in de hogere tariefschijf vallen. Onderzoek van het CPB toont aan dat de kans om een erfenis of schenking te ontvangen en de gemiddelde omvang van deze erfenis of schenking hoger zijn bij meer vermogende Nederlanders.¹¹ Deze groep wordt daardoor harder geraakt door verhogingen van de erf- en schenkbelasting. Daarnaast zijn er enkele vrijstellingen die vaste voet-vrijstellingen zijn maar die in de praktijk nagenoeg alleen door zeer vermogende gebruikt worden. Hier zal per vrijstelling nader op worden ingegaan in de paragrafen waarin zij behandeld worden. Al met al is het dus plausibel dat ook het afschaffen of versoberen van vaste voet-vrijstellingen de vermogensongelijkheid op de lange termijn verkleint.¹²

Daarnaast bestendigt iedere vorm van vererving de vermogensongelijkheid door de tijd heen: rijke families blijven rijk, omdat bezit wordt vererfd en de al bestaande vermogensongelijkheid verder kan groeien bij de nieuwe generatie.¹³ Vererving kent ook wel enig nivellerend effect doordat vermogen bij vererving soms versnipperd. Dit gebeurt in gevallen waarin het vermogen wordt verdeeld over meerdere erfgenamen. Zowel het CPB als Piketty herkennen dit effect.¹⁴ De onderzoeken van Piketty tonen echter aan dat dit effect niet voldoende is om de groeiende vermogensongelijkheid op de lange termijn tegen te gaan.¹⁵

¹⁰ CBS. (2019). *Vermogen van huishoudens*.

¹¹ CPB. (n.d.). *Effect van erfenissen en schenkingen op vermogensongelijkheid en de rol van belastingen*.

¹² Zie in dit kader ook: de Beer, P. T. (2007). De belaste dood: belastingheffing op erfenissen. In *Belasting met Beleid*, Sdu Uitgevers.

¹³ de Beer, P. T. (2007). De belaste dood: belastingheffing op erfenissen. In *Belasting met Beleid*, Sdu Uitgevers.

¹⁴ CPB. (n.d.). *Effect van erfenissen en schenkingen op vermogensongelijkheid en de rol van belastingen*; Piketty, T., & Goldhammer, A. (2014). *Capital in the twenty-first century*. Cambridge Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press. P.443-508.

¹⁵ Piketty, T., & Goldhammer, A. (2014). *Capital in the twenty-first century*. Cambridge Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press. P.443-508.

Daarnaast zal het effect van deze versnippering in de toekomst vermoedelijk steeds kleiner worden, mensen krijgen steeds minder kinderen waardoor de kring van erfgenamen in veel gevallen steeds kleiner wordt.¹⁶ Er is echter ook een tegengesteld effect dat veroorzaakt wordt door partnerkeuze. Kinderen van vermogende ouders hebben de neiging een partner te kiezen met ouders uit een vergelijkbare vermogensklasse waardoor geërfd vermogen zich clustert.¹⁷

In dit hoofdstuk zullen ook enkele vrijstellingen uit de schenkbelasting aan bod komen omdat deze vrijstellingen belangrijk zijn voor de vermogensoverdracht naar volgende generaties en daardoor eenzelfde effect op de vermogensongelijkheid hebben als erfbelastingvrijstellingen.

2.1 De eigenwoning schenking

2.1.1 Uitleg en oorsprong

In 2010 is een verhoogde vrijstelling voor schenkingen ten behoeve van de eigen woning geïntroduceerd in de schenkbelasting.¹⁸ Deze vrijstelling van schenkbelasting geldt tot een bedrag van 105.302 euro¹⁹ en ziet op schenkingen ten behoeve van de eigen woning van de ontvanger. De regeling is een uitbreiding van de verhoogde kindvrijstelling voor schenkingen in artikel 33 SW onder 5. De ontvanger mag van de vrijstelling gebruik maken als hij de schenking gebruikt voor bijvoorbeeld het aflossen van een hypotheek of de aankoop van een woning.²⁰

De vrijstelling was in eerste instantie alleen van toepassing op schenkingen van ouders aan kinderen tussen de 18 en 35 jaar en tot een bedrag van maximaal 50.000 euro. In 2013 is de vrijstelling verhoogd naar 100.000 euro en zijn de voorwaarden met betrekking tot de ouder-kindrelatie en de leeftijd van de ontvanger losgelaten. De verhoging van het bedrag en de versoepeling waren in eerste instantie tijdelijk (tot 2015)²¹ maar zijn in 2017 permanent geworden.²² Hoewel de regeling onderdeel is van de schenkbelasting wordt er toch aandacht aan besteed omdat zij een substantiële rol speelt in de vermogensoverdracht naar volgende generaties. Hierdoor draagt de regeling bij aan het in stand houden van de vermogensongelijkheid.

2.1.2 Doelstelling van de regeling

De doelstelling van de initiële vrijstelling in 2010 is later toegelicht als: “het voor ouders gemakkelijker te maken hun kinderen te ondersteunen bij de aankoop van een woning... .”²³ Waarom dit wenselijk of noodzakelijk was is niet verder toegelicht. De verruiming van de vrijstelling in 2013 kende twee doelstellingen. In de eerste plaats is de vrijstelling verhoogd ter stimulering van de woningmarkt. Ten tweede had men ten doel de schuldenpositie van Nederlandse huishoudens te verbeteren.²⁴

¹⁶ CBS. (2020) *StatLine – Geboorte; kerncijfers*. Geraadpleegd 06 april 2021, op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/37422ned?dl=3EE75>.

¹⁷ CPB. (n.d.). *Effect van erfenissen en schenkingen op vermogensongelijkheid en de rol van belastingen*, p. 22.

¹⁸ art. 33, onderdeel 5, letter c SW 1956.

¹⁹ Cijfers 2021.

²⁰ De schenking kan ook gebruikt worden voor verbetering van een woning of de afkoop van rechten op de woning.

²¹ Brief van de staatssecretaris 8 september 2014, AFP/2014/785U (antwoord 6).

²² *Kamerstukken II 2015/16*, 34 302, nr. 3, p. 28 e.v.

²³ *Kamerstukken I 2009/10*, 31 930, D, p. 40.

²⁴ *Kamerstukken II 2013/14*, 33 752, nr. 11, p. 62.

Kamerstukken II 2014/15, 34 002, nr. 10, p. 38.

Voor het tweede deel van deze doelstelling is het relevant dat tijdens de crisis op de huizenmarkt in de periode voor 2013 veel onderwaterhypotheken zijn ontstaan vanwege de daling van de huizenprijzen.²⁵

Bij het permanent maken van de verhoogde vrijstelling in 2017 licht de staatssecretaris toe dat stimulering van de woningmarkt niet langer een primair doel is van de vrijstelling. De staatssecretaris licht ook toe dat de vrijstelling desondanks permanent gemaakt wordt vanwege het tweede deel van de in 2013 benoemde doelstelling: het verbeteren van de schuldenpositie van huishoudens. Ditmaal specifiek gericht op tijdens de crisis ontstane onderwaterhypotheken.²⁶

Samenvattend kan men dus stellen dat de huidige doelstelling van de regeling ziet op het verbeteren van de schuldenpositie van huishoudens met name gericht op onderwaterhypotheken.

2.1.3 Beoordeling van de regeling

Als men naar de onderzochte effecten van de eigenwoningschenking kijkt valt op dat zowel de schenkers als de ontvangers van de schenking voor het overgrote deel zeer vermogend zijn. Van alle schenkingen waarover aangifte is gedaan in de periode 2007 tot 2015 schenken de rijkste 20% van de schenkers verreweg het meest en ontvangen de rijkste 20% van de ontvangers verreweg het meeste.²⁷ Op basis van deze gegevens kan men daarom concluderen dat de verhoogde vrijstelling vooral ten goede komt aan vermogende personen. Vermogende personen kunnen hun vermogen hierdoor makkelijker doorgeven naar volgende generaties zonder de nivellerende functie van belastingen.

Ook het CPB trekt op basis van de gegevens van het CBS een vergelijkbare conclusie over het effect van schenkingen in het algemeen.²⁸ De eigenwoningschenking vormt samen met de andere verhoogde vrijstellingen in artikel 33 SW onder 5 een budgettaire derving van 200 miljoen euro die nagenoeg geheel toekomt aan bovengemiddeld vermogenden.²⁹ Eventuele versoering van de regeling kan dus een efficiënt middel zijn tegen vermogensongelijkheid.

Men kan zich ook afvragen in hoeverre de doelstelling van de regeling: het bestrijden van onderwaterhypotheken, wel relevant is binnen de bevolkingsgroepen waar de schenkingen plaatsvinden. Onderwaterhypotheken kunnen een maatschappelijk probleem vormen indien deze hypotheken resulteren in financiële problemen voor de hypotheekgever. Dit kan voorkomen wanneer men zijn of haar woning gedwongen moet verkopen en met een restschuld achterblijft. Indien deze restschuld te hoog is kan dit financiële problemen veroorzaken, bijvoorbeeld bij het vinden van een nieuwe woning.

²⁵ Onderwaterhypotheken duiden op de situatie dat de hypotheekschuld die op een woning drukt hoger is dan de verwachte verkoopwaarde van de woning. Dit kan financieel problematisch zijn wanneer men de woning moet verkopen en daardoor met een restschuld achterblijft.

²⁶ *Kamerstukken II 2015/16, 34 302, nr. 3, p. 29.*

²⁷ CBS. (2019). *Schenkingen vooral van ouders aan vermogende kinderen*; Van Vijfeijken, I. (2019). Nut en noodzaak van de verhoogde vrijstelling voor schenkingen ten behoeve van de eigen woning. *Weekblad Voor Privaatrecht, Notariaat En Registratie*, 150(7255).

²⁸ CPB. (n.d.). *Effect van erfenissen en schenkingen op vermogensongelijkheid en de rol van belastingen*. p 2.

²⁹ CPB. (2020). *Kansrijk belastingbeleid*, p. 132.

De vraag is echter of deze problematiek wel speelt binnen de bevolkingsgroepen waar de schenkingen ontvangen worden. Wanneer men immers voldoende overig vermogen bezit is de kans veel kleiner dat een onderwaterhypotheek tot financiële problemen zal leiden.³⁰

Tegenover de argumenten dat de regeling vermogensongelijkheid in stand houdt en dat de regeling wellicht niet noodzakelijk is voor de personen die er gebruik van maken staat echter wel het feit dat de doelen die de regeling heeft beoogd wel bereikt zijn. De hoeveelheid onderwaterhypotheken is van ruim een derde in 2013 afgenomen tot 4% in 2020.³¹ Ondertussen is de hypotheekschuld per persoon wel gestegen sinds invoering van de regeling in 2010. Ook de totale hypotheekschuld is niet gedaald sinds de invoering van de regeling.³²

Het is echter niet mogelijk om een directe correlatie tussen een van deze effecten en de regeling voor de eigenwoningsschenking met zekerheid vast te stellen.³³ Er zijn te veel andere variabelen die invloed kunnen hebben op de hoeveelheid onderwaterhypotheken en de hypotheekschulden van huishoudens in het algemeen. Onder andere de stijging van de huizenprijzen, de historisch lage hypotheekrente en de vanaf 2013 aangescherpte voorwaarden voor hypotheekrenteaftrek zullen invloed gehad hebben. Feit blijft echter wel dat met de geringe hoeveelheid onderwaterhypotheken op dit moment de noodzaak van de regeling beperkt is. Uit het voorgaande blijkt dat de regeling in ieder geval geen doorslaggevend effect heeft gehad op de totale hypotheekschuld en/of de hypotheekschuld per inwoner.

Men kan zich derhalve afvragen of in een situatie waarin zowel noodzaak van de doelstelling als effect van de maatregel niet aangetoond kunnen worden instrumenteel gebruik van de belastingwetgeving in dit kader wel op zijn plaats is. Het bovenstaande gaat zeker op als men de negatieve effecten op de vermogensongelijkheid in overweging neemt.³⁴

2.1.4 Verhouding tot het draagkrachtbeginsel

In principe stijgt de draagkracht van iemand die een schenking ontvangt hetgeen heffing van schenkbelasting rechtvaardigt. De draagkracht van iemand die een schenking ten behoeve van een eigen woning ontvangt stijgt in dezelfde mate als de draagkracht van iemand die een generieke schenking ontvangt in verder gelijke omstandigheden. Dat de ontvanger van de schenking beperkt is in voor welke doelen hij/zij de schenking aan kan wenden doet hier niet aan af. De subjectieve bestemming van de schenker heeft immers geen waardedrukkend effect.³⁵ De ontvanger kan de schenking eventueel liquide maken door de woning waar de schenking aan ten goede gekomen is te gebruiken als onderpand voor een lening. Het feit dat een schenking aangewend dient te worden met betrekking tot een eigen woning leidt dus niet tot een verschil in draagkracht met een reguliere schenking.

³⁰ Zie in dit kader ook: Van Vijfeijken, I. (2019). Nut en noodzaak van de verhoogde vrijstelling voor schenkingen ten behoeve van de eigen woning. *Weekblad Voor Privaatrecht, Notariaat En Registratie*, 150(7255).

³¹ Rijksoverheid. (2020). *Staat van de Woningmarkt - Jaarrapportage 2020*

³² Zie voor de exacte cijfers: Rijksoverheid. (2020). *Staat van de Woningmarkt - Jaarrapportage 2020*; Rekenkamer. (2017). *Schenkingsvrijstelling eigen woning; Effecten op de hypotheekschuld*.

³³ Rekenkamer. (2017). *Schenkingsvrijstelling eigen woning; Effecten op de hypotheekschuld*. p 4.

³⁴ Zie in dit kader ook: Van Vijfeijken, I. (2019). Nut en noodzaak van de verhoogde vrijstelling voor schenkingen ten behoeve van de eigen woning. *Weekblad Voor Privaatrecht, Notariaat En Registratie*, 150(7255).

³⁵ Van Vijfeijken, I., & Gubbels, N. (2020). Cursus Belastingrecht, S&E.8.1.0.A Algemeen | Navigator. In *Cursus Belastingrecht, schenk- en erfbelasting*. Wolters Kluwer; Wolters Kluwer. (n.d.). *Aantekening 4.4 bij artikel 21 SW*.

In dit kader kan ook nog opgemerkt worden dat de draagkracht van personen die een schenking voor een eigen woning ontvangen juist bovengemiddeld hoog is.³⁶ Op basis hiervan rechtvaardigt het draagkrachtbeginsel dus ook geen vrijstelling voor eigenwoningsschenken. Dit geldt zeker voor de gevallen waarin de schenking bijvoorbeeld wordt gebruikt voor aankoop van een nieuwe woning. In dit geval is namelijk vanuit het doel van de regeling, het verminderen van onderwaterhypotheken, sprake van gelijke gevallen tussen een ontvanger van een generieke schenking en een ontvanger van een eigenwoningsschenking. Beide gevallen hebben immers geen onderwaterhypotheek. Toch worden beide gevallen verschillend belast.

Men kan dus concluderen dat het draagkrachtbeginsel hier niet geëerbiedigd wordt. De vraag die dan rijst is of er een rechtvaardiging aanwezig is voor deze afwijking van het beginsel. Mijns inziens kunnen de hierboven aangehaalde doelstellingen van de regeling geen rechtvaardiging vormen voor een inbreuk op het draagkrachtbeginsel. Dit komt voort uit de feiten dat deze doelstellingen niet aantoonbaar bereikt worden door de regeling en binnen de bevolkingsgroepen waar de vrijstelling de meeste toepassing vindt de doelstellingen geen noodzaak kennen.

Wel zou men kunnen stellen dat tussen individuen met een onderwaterhypotheek en individuen zonder onderwaterhypotheek geen sprake is van gelijke gevallen. Het wel of niet hebben van een onderwaterhypotheek kan gezien worden als een verschil in draagkracht wat een andere belastingheffing van beide gevallen zou kunnen rechtvaardigen.³⁷ In haar huidige vorm kent de regeling echter geen waarborgen die ervoor zorgen dat de schenking ingezet wordt ten behoeve van onderwaterhypotheken en is tevens niet duidelijk of er een correlatie is tussen de afname van onderwaterhypotheken en de vrijstelling.

Men zou echter de voorwaarde aan de regeling kunnen verbinden dat de vrijstelling alleen toepassing vindt indien de schenking wordt gebruikt voor het aflossen van een onderwaterhypotheek. In deze vorm kan de doelstelling van de regeling evengoed zo niet beter vervuld worden. Tevens wordt geen inbreuk gemaakt op het draagkrachtbeginsel omdat er sprake is van ongelijke gevallen. Deze ongelijkheid rechtvaardigt een andere fiscale behandeling voor personen met of zonder onderwaterhypotheek. Men zou er nog voor kunnen kiezen om de regeling verder te specificeren en alleen van toepassing te laten zijn bij financieel problematische onderwaterhypotheken. Dit vergroot de financiële ongelijkheid tussen de gevallen waarin de regeling wel of niet van toepassing is en versterkt daarmee de rechtvaardiging door middel van het draagkrachtbeginsel. Een keerpunt van deze aanpassing is dat het de uitvoerbaarheid van de regeling aanzienlijk bemoeilijkt.

Naast een sterkere rechtsgrond zullen ook de effecten van de regeling beter meetbaar worden door de vrijstelling uitsluitend te koppelen aan onderwaterhypotheken omdat alle gedane schenkingen een directe vermindering van de onderwaterhypotheken tot gevolg zullen hebben. Als laatste zal de toepassing van de vrijstelling vermoedelijk afnemen hetgeen de negatieve effecten van de vrijstelling op de vermogensongelijkheid vermindert.

³⁶ CBS. (2019). *Schenken vooral van ouders aan vermogende kinderen*.

³⁷ Zie voor een uitgebreide toelichting van het begrip 'gelijke gevallen': Poelmann, E. (2020). *Cursus Belastingrecht Formeel belastingrecht*, FBR.4.4.0.B Feitelijk en rechtens gelijke gevallen. *In Cursus Belastingrecht Formeel belastingrecht*. Wolters Kluwer.

Uitvoerbaarheid lijkt wanneer de vrijstelling toepassing mag vinden op alle onderwaterhypotheken geen probleem. De belastingdienst heeft immers al gegevens van zowel hypotheekschulden per woning als woningwaarde per woning, in de vorm van WOZ-waarde. Een vergelijking tussen deze gegevens om te toetsen of een woning wel of niet onderwater staat en daardoor wel of geen recht heeft op een vrijgestelde schenking lijkt dan ook uitvoerbaar. Wanneer men de vrijstelling uitsluitend wil koppelen aan financieel problematische onderwaterhypotheken wordt de uitvoering complexer.

2.1.5 Conclusie

In 2010 is een verhoogde vrijstelling ingevoerd voor schenkingen ten behoeve van de eigen woning. De vrijstelling is enkele malen aangepast maar uiteindelijk definitief geworden in 2017. De ontvanger mag de schenking gebruiken voor aflossing van een hypotheek, aankoop van een woning, verbouwing van een woning of de afkoop van rechten op een woning.

De huidige doelstelling voor de regeling is het verbeteren van de schuldenpositie van huishoudens specifiek gericht op onderwaterhypotheken. De regeling wordt in haar huidige vorm vooral gebruikt door zeer vermogende personen waardoor zij vermogensongelijkheid in stand laat. Ook is het in dit kader de vraag of onderwaterhypotheken, voor zover zij bestaan, binnen deze groep wel een maatschappelijk probleem zijn.

Onderzoek heeft uitgewezen dat de totale hypotheekschuld en de hypotheekschuld per inwoner niet gedaald zijn sinds invoering van de vrijstelling. Wel is het aantal onderwaterhypotheken substantieel afgenomen. Een correlatie tussen de regeling en deze afname kan echter niet aangetoond worden.

De regeling doet in haar huidige vormgeving geen recht aan het draagkrachtbeginsel. Gelijke gevallen worden ongelijk belast door eigenwoningschenkingen in de huidige vorm vrij te stellen. De doelstelling van de regeling biedt hier geen rechtvaardiging voor. Wanneer men het toepassingsbereik van de regeling zou beperken tot onderwaterhypotheken worden zowel de doelstelling als het draagkrachtbeginsel beter geëerbiedigd.

2.2 De verhoogde schenkingsvrijstellingen voor kinderen

2.2.1 Uitleg en oorsprong

Artikel 33 onder 5 van de Successiewet 1956 kent een eenmalige verhoging van de schenkingsvrijstelling voor kinderen. Men mag met een beroep op dit lid de jaarlijkse kindvrijstelling eenmalig substantieel verhogen. Deze verhoging kan plaatsvinden tot een bedrag van 26.000 euro, verhoogd naar 56.000 euro indien de schenking wordt gebruikt ten behoeve van een ongebruikelijk dure studie, of 105.000 euro indien de schenking wordt gebruikt voor een eigen woning.³⁸ De verhoging voor de eigen woning is reeds in de vorige paragraaf behandeld. De reguliere verhoging en de verhoging voor studiekosten zullen in deze paragraaf aan bod komen. Voorwaarde voor beide verhogingen is dat de ontvanger tussen de 18 en 40 jaar is.

³⁸ Getallen afgerond.

De verhoging naar 26.000 euro (hierna reguliere verhoging) is in 1917 ingevoerd.³⁹ De vrijstelling was alleen toepasbaar in het jaar waarin het kind trouwde en diende ertoe ouders in staat te stellen hun kinderen een huwelijksuitzet te geven.⁴⁰ In 1981 is deze vrijstelling losgekoppeld van het huwelijk in het kader van modernisering.⁴¹

De verhoging voor studiekosten is ingevoerd in 2010⁴². De wetgever beoogde het met deze vrijstelling makkelijker te maken voor ouders om hun kinderen financieel te ondersteunen bij hun studie.⁴³

2.2.2 Doelstelling regeling

De doelstelling van de reguliere verhoogde vrijstelling is het ouders de mogelijkheid bieden kinderen financieel te ondersteunen bij de start van hun zelfstandige leven. Bijvoorbeeld bij de aankoop van een woning, het starten van een onderneming, of het volgen van een studie.⁴⁴ De studievrijstelling dient hetzelfde doel maar dan enkel gericht op studies met uitzonderlijk hoge kosten.⁴⁵

2.2.3 Beoordeling regeling & Verhouding tot het draagkrachtbeginsel

In beginsel kennen kinderen tussen de 18 en 40 geen lagere draagkracht dan andere ontvangers. Het draagkrachtbeginsel wordt dus geschonden door de vrijstelling hetgeen een andere sterke rechtvaardiging voor de vrijstellingen noodzakelijk maakt. Voor de reguliere verhoging kan men de verzorgingsgedachte als rechtvaardiging aanmerken.⁴⁶ De schenking wordt immers verondersteld te worden gedaan in een periode waarin de kinderen nog financieel afhankelijk zijn van hun ouders. Men kan zich alleen afvragen of dat in de praktijk ook opgaat met de huidige leeftijdsgrens.

Uit onderzoek van het CBS blijkt dat financiële zelfstandigheid bij jongeren ontstaat tot hun 27ste levensjaar. Op dit tijdstip is 90% van de jongeren financieel zelfstandig. In latere levensjaren stijgt dit percentage nauwelijks meer.⁴⁷ Uit cijfers van het CBS blijkt dat 82% van de schenkingen, onder toepassing van een van beide verhoogde vrijstellingen, gedaan wordt aan personen ouder dan 26. Ruim 70% van de schenkingen worden gedaan aan kinderen die al een eigen woning bezitten.⁴⁸

³⁹ Art. 80, sub 4o SW 1859;

Van Vijfeijken, I. (2017). De ouder-kindvrijstelling in de schenkbelasting. *Weekblad Voor Privaatrecht, Notariaat En Registratie*, 148(7165).

⁴⁰ *Handelingen II 1915-1916, 7 juli 1916, p. 2430-2431.*

⁴¹ *Kamerstukken II 1979-1980, 16 016, nr. 3, p. 5.*

⁴² *Artikel 33 Successiewet 1956 onder 5.*

⁴³ *Kamerstukken I 2009-2010, 31 930, p. 40.*

⁴⁴ *Handelingen II 1979-1980, 10 september 1980, nr. 6244.*

⁴⁵ *Kamerstukken II 2009-2010, 31 930, nr. 82.*

⁴⁶ Zie in dit kader: van Mens, K. L. H. (1985). *Civilrechtelijke en fiscaalrechtelijke aspecten van het schenkingsbegrip*. Kluwer.

⁴⁷ CBS. (2017). *Financiën van werkende twintigers en dertigers*.

⁴⁸ CBS. (2021). *StatLine - Schenkingen (waarvoor aangifte); kenmerken schenking, schenker en ontvanger*.

Geraadpleegd op 3 februari 2021, op:

<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84465NED/table?ts=1612290628981>.

Ook ziet men in deze cijfers terug dat de schenkingen voor het overgrote merendeel gedaan worden door zeer vermogende ouders aan hun al bovengemiddeld vermogende kinderen.⁴⁹

Dit zijn allemaal indicaties die ingaan tegen het beeld dat ouders de vrijstelling gebruiken om hun financieel afhankelijke kinderen op weg te helpen in het leven. De verhoogde vrijstellingen in artikel 33 onder 5 SW vormen een budgettaire derving van jaarlijks ongeveer 200 miljoen euro. Het merendeel hiervan ziet wel op de eigen woning vrijstelling.⁵⁰ De bovenstaande data kan helaas niet uitgesplitst worden tussen de reguliere verhoogde vrijstelling en de studiegerelateerde verhoging, het CBS heeft alleen gecombineerde data over deze twee vrijstellingen.

De cijfers van het CBS geven een beeld van een faciliteit die gebruikt wordt door vermogende ouders om vermogen door te geven aan hun financieel onafhankelijke kinderen. In de praktijk wordt bij het gebruik van de vrijstelling dus geen recht gedaan aan de verzorgingsgedachte. Dit leidt tot de conclusie dat de verzorgingsgedachte geen rechtsgrond kan vormen voor de vrijstelling. De vrijstelling dient te vervallen of zodanig gewijzigd te worden dat zij alleen toegepast kan worden in situaties waarin de verzorgingsgedachte geëerbiedigd wordt.

De studiegerelateerde verhoging is per amendement in de wet gekomen. Bij dit amendement zijn geen rechtsgronden aangedragen.⁵¹ De hoedanigheid van de vrijstelling geeft geen gronden om aansluiting te zoeken bij het draagkrachtbeginsel of de verzorgingsgedachte. De enige rechtvaardiging die ik zou kunnen bedenken is het stimuleren van jongeren om te gaan studeren. Nederland kent echter een royaal stelsel van studiefinanciering. Bovendien vormt een financiële bijdrage van ouders aan de studie van hun kind vaak überhaupt geen schenking.⁵² De vrijstelling zou dus alleen nodig zijn voor gevallen waarin een kind in het buitenland of bij een dure private instelling wil studeren en er toch een schenking tot stand komt. Deze vrijstelling zou vervolgens ook nog alleen toepassing kunnen vinden op kinderen met ouders die vermogend genoeg zijn om dergelijke studiekosten te kunnen vergoeden. Ook dit laatste argument kan daarom mijns inziens geen bestaansrecht creëren voor de verhoogde studie vrijstelling. Er kan dus geconcludeerd worden dat er geen rechtsgrond is voor de verhoogde vrijstelling inzake studiekosten.

2.2.4 Conclusie

Er zijn in de Successiewet 1956 twee verhoogde vrijstellingen opgenomen voor schenkingen aan kinderen. Het betreft een reguliere verhoging naar 26.000 euro en een extra verhoging voor studiekosten naar 56.000 euro.⁵³ De vrijstellingen beogen ouders in staat te stellen hun kinderen financieel te helpen een goede start aan het leven te maken en een dure studie te bekostigen. De reguliere verhoging ontleent haar bestaansrecht aan de verzorgingsgedachte.

⁴⁹ CBS. (2019). *Schenkingen vooral van ouders aan vermogende kinderen*; CBS. (2021). StatLine - *Schenkingen (waarvoor aangifte); kenmerken schenking, schenker en ontvanger*. Geraadpleegd op 3 februari 2021, op: <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84465NED/table?ts=1612290628981>.

⁵⁰ CPB. (2020). *Kansrijk belastingbeleid*. p. 132.

⁵¹ *Kamerstukken II 2009-2010*, 31 930, nr. 59 en 82.

⁵² *Kamerstukken II 2015-2016*, 34 302, nr. 25.

⁵³ Bedragen afgerond.

Onderzoek van het CBS heeft echter aangetoond dat in de praktijk vooral sprake is van schenkingen aan kinderen die al financieel onafhankelijk zijn. Op grond daarvan kan de verzorgingsgedachte geen valide rechtsgrond voor de vrijstelling vormen.

Ook voor de studie gerelateerde vrijstelling kan geen rechtsgrond gevonden worden. Bovendien dragen beide vrijstellingen bij aan de vermogensongelijkheid omdat zij hoofdzakelijk van vermogende ouders naar diens vaak al vermogende kinderen plaatsvinden en zo de vermogensongelijkheid in stand houden. De verhoogde vrijstelling voor studiekosten dient in zijn geheel afgeschaft te worden. De reguliere verhoogde vrijstelling dient aangepast te worden zodat zij alleen toegepast kan worden in situaties waarin dit vanuit de verzorgingsgedachte wenselijk is. Wanneer dit niet mogelijk of niet wenselijk blijkt dient ook deze vrijstelling afgeschaft te worden.

2.3 De kindvrijstelling

2.3.1 Uitleg en oorsprong

De kindvrijstelling voor de erfbelasting bestaat al sinds de Successiewet 1859 in werking is getreden. In eerste instantie betrof het een volledige vrijstelling voor alle afstammelingen in de rechte lijn. In 1878 is deze vrijstelling beperkt tot 1.000 gulden.⁵⁴ De vrijstelling steeg naarmate het kind jonger was. Voor ieder jaar dat het kind jonger was dan 21 werd de vrijstelling met 300 gulden verhoogd. Bij invoering van de Successiewet 1956 is de kindvrijstelling behouden. Op dat moment bedroeg de vrijstelling 3000 gulden en gold zij nog steeds voor alle afstammelingen in de rechte lijn. Bij de invoering van de Successiewet 1956 is de systematiek van een hogere vrijstelling naarmate het kind jonger was vastgehouden. Kinderen jonger dan 23 kregen een vrijstelling die hoger werd voor ieder jaar dat het kind jonger was dan 23.⁵⁵ Later is de vrijstelling afgeschaft ten behoeve van een vrijstelling van 10.000 gulden die verviel indien de verkrijging groter was dan dat bedrag. In combinatie met deze regeling is een extra vrijstelling voor “gebrekkige” kinderen ingevoerd. Bij de vereenvoudiging van de Successiewet in 2010 is de kindvrijstelling een vaste voet-vrijstelling geworden voor een bedrag van 19.000 euro. De vrijstelling stijgt echter niet meer naar mate het kind jonger is. In 2021 geldt een kindvrijstelling 21.282 euro voor de erfbelasting. Voor hulpbehoevende kinderen is dit 62.830 euro.⁵⁶

2.3.2 Doelstelling regeling

De initiële doelstelling van de kindvrijstelling was gebaseerd op de verzorgingsgedachte. Ouders zijn op basis van deze gedachte verplicht om voor hun kinderen te zorgen en moeten daarom in staat zijn deze kinderen hun vermogen na te laten bij overlijden.⁵⁷ Ook bij de latere aanpassingen van de kindvrijstelling is de verzorgingsgedachte door de wetgever aangehaald.⁵⁸

⁵⁴ Artikel 79 Successiewet 1859.

⁵⁵ Artikel 32 lid 1 Successiewet 1956 tot 2010.

⁵⁶ Artikel 32 lid 1 Successiewet.

⁵⁷ Sprenger van Eyck, J. P. (1930). *De wetgeving op het recht van successie van overgang en van schenking*. Opnieuw om- en bijgewerkt door B.J. de Leeuw. (7e ed.). Nijhoff.

⁵⁸ *Kamerstukken II 1979/80*, 16 016, nr. 3, p. 4.

Een verdere doelstelling van de kindvrijstelling zou gelegen kunnen zijn in tariefmatiging. Deze doelstelling wordt door de wetgever veelvuldig aangehaald met betrekking tot het verlaagde kind tarief.⁵⁹ Deze tariefmatiging vindt zijn rechtvaardiging in het familiegevoel of het principe van familie eigendom.⁶⁰ Tariefmatiging kan derhalve ook gezien worden als een doelstelling van de kindvrijstelling. De wetgever geeft in dit kader ook aan dat de kindvrijstelling een compensatie vormt voor het in 2010 verhoogde tarief voor kinderen.⁶¹

Als laatste wordt ook de verwachtingswaarde aangedragen als rechtsgrond voor de kindvrijstelling.⁶² Het ligt in de lijn der verwachtingen dat men zal erven van zijn of haar ouders. Hierdoor is in de relatie ouder kind het buitenkansbeginsel een minder sterke rechtsgrond voor de heffing van erfbelasting.⁶³ Er is hier immers in mindere mate sprake van een toevallige buitenkans en meer sprake van een verwachte inkomstenbron, waar wellicht ook wel een tegenprestatie voor geleverd is in de vorm van bijvoorbeeld zorg op de oude dag. Kinderen verwachten in veel gevallen een erfenis van hun ouders. De wetgever vindt het in dit licht belangrijk dat deze verwachting gerealiseerd wordt en hanteert daarom onder andere de kindvrijstelling om invulling te geven aan deze verwachting van kinderen.⁶⁴

2.3.3 Beoordeling regeling

Men kan vraagtekens zetten bij de verzorgingsgedachte als rechtvaardiging/doelstelling voor de kindvrijstelling omdat er geen relatie meer is tussen de zorgbehoefte en de hoogte van de vrijstelling. Kinderen van vijftigjaar oud die volledig zelfstandig zijn krijgen een even hoge vrijstelling als kinderen van tien jaar oud die nog volledig van hun ouders afhankelijk zijn. Zoals Van Vijfeijken terecht opmerkt wordt hierdoor de band tussen de verzorgingsgedachte en de kindvrijstelling losgelaten.⁶⁵

Het familiegevoel kan een rechtvaardiging vormen voor een lagere erfbelastingdruk voor erfenissen van ouders naar kinderen. Zeker omdat er veel maatschappelijk draagvlak is voor een lage belastingdruk in deze relatie.⁶⁶ Het maatschappelijke draagvlak voor een lagere belasting op erfenissen van ouder aan kind vindt ook zijn oorsprong in de verwachtingswaarde. Men verwacht het vermogen van zijn of haar ouders te verkrijgen en ziet het deels als eigen vermogen waarover belastingheffing niet op zijn plaats is.⁶⁷

⁵⁹ Kooiman, W. R. (2014). De hoeksteen van Hoofdstuk III SW 1956. *NTRB*, 2014/40; Van Vijfeijken, I., & Gubbels, N. (2020). *Cursus Belastingrecht, S&E.1.1.0.A Algemeen | Navigator*. In *Cursus Belastingrecht, schenk- en erfbelasting*. Wolters Kluwer.

⁶⁰ Kamerstukken II 1948, 915, nr. 3, p. 20; Drukker, M. (1957). *Beschouwingen over de Successiewet 1956*. Uitgeverij Fed. P. 19-20.

⁶¹ Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 3, p. 3.

⁶² Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 3, p. 3.

⁶³ Van Vijfeijken, I. (2018). Erfbelasting: rechtsgronden, tarieven en vrijstellingen. In P. De Beer, J. Van der Meer, & J. Plantenga (Eds.), *Voor Wie is de Erfenis?* (p. 47–48). vangenep.

⁶⁴ Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 3, p. 3.

⁶⁵ Van Vijfeijken, I. (2015). Het lage tarief en de vrijstelling van erfbelasting: voor wie en waarom? *Weekblad Fiscaal Recht*, 7088, 344–373.

⁶⁶ Ossenbruggen, R., & de Rooij, K. (2003). *Maatschappelijke opvattingen over Successiebelasting*. p.3.

⁶⁷ Van Vijfeijken, I. (2018). Erfbelasting: rechtsgronden, tarieven en vrijstellingen. In P. De Beer, J. Van der Meer, & J. Plantenga (Eds.), *Voor Wie is de Erfenis?* (pp. 43–62). vangenep.

Men kan zich echter afvragen of wanneer een lage belastingdruk gewenst wordt, vanwege een familiegevoel of verwachtingswaarde, deze lage belastingdruk niet beter tot uiting kan komen in het tarief in plaats van in vrijstellingen.⁶⁸

2.3.4 Verhouding tot het draagkrachtbeginsel

Vanuit het draagkrachtbeginsel valt een vrijstelling voor kinderen niet te rechtvaardigen. De draagkracht van het kind neemt immers in gelijke mate toe als die van een andere erfgenaam die hetzelfde bedrag zou erven.⁶⁹ Wederom komen we daardoor aan de vraag toe of er gronden zijn die een basis bieden om af te wijken van het draagkrachtbeginsel.

Erfgenamen die het kind zijn van de erflater kennen in beginsel geen andere draagkracht dan erfgenamen die een andere relatie hebben met de erflater. Iemands draagkracht is niet per se hoger of lager wanneer hij erft van bijvoorbeeld een broer of zus dan wanneer hij erft van zijn ouder. Het draagkrachtbeginsel rechtvaardigt dus geen algemene vrijstelling voor kinderen.

De verzorgingsgedachte zou echter wel een grond kunnen zijn om een verschil in draagkracht te constateren. Kinderen die wel afhankelijk zijn van de zorg van hun ouders en kinderen die niet afhankelijk zijn van de zorg van hun ouders kunnen gezien worden als ongelijke gevallen met een andere draagkracht. Dit zou echter alleen een vrijstelling rechtvaardigen voor die kinderen die afhankelijk zijn van de zorg van hun ouders. In haar huidige vorm doet de vrijstelling daar mijns inziens geen recht aan.

Er wordt behalve de verhoging van de vrijstelling voor gehandicapte kinderen geen enkele rekening gehouden met de financiële afhankelijkheid die het kind heeft van de ouders. Op grond daarvan kan de verzorgingsgedachte de kindvrijstelling in haar huidige vorm niet rechtvaardigen. Een kindvrijstelling die stijgt naarmate het kind jonger is zoals we die kennen van voor 2010 doet wel recht aan de verzorgingsgedachte en sluit daardoor beter aan op het draagkrachtbeginsel.⁷⁰

De verwachtingswaarde en het familiegevoel vormen mijns inziens geen goede rechtvaardigheidsgronden om af te wijken van het draagkrachtbeginsel. Hoewel de perceptie van rechtvaardigheid door burgers belangrijk is voor belastingen⁷¹, is mijns inziens het draagkrachtbeginsel een veel fundamenteler principe van rechtvaardige belastingheffing dan het familiegevoel of de verwachtingswaarde ook al kennen deze laatste een breed maatschappelijk draagvlak.⁷² Men kan zich in dit kader tevens afvragen of een lagere erfbelastingdruk binnen de ouder-kind relatie nu niet dubbel gerealiseerd wordt. Er is in de huidige Successiewet namelijk sprake van zowel een vrijstelling als een verlaagd tarief voor kinderen.

⁶⁸ Zie in dit kader ook: Van Vijfeijken, I. (2015). Het lage tarief en de vrijstelling van erfbelasting: voor wie en waarom? *Weekblad Fiscaal Recht*, 7088, 344–373.

⁶⁹ Van Vijfeijken, I., & Gubbels, N. (2020). *Cursus Belastingrecht, S&E.1.1.0.A Algemeen* | Navigator. In *Cursus Belastingrecht, schenk- en erfbelasting*. Wolters Kluwer.

⁷⁰ Zie in dit kader ook: Vijfeijken, I. (2015). Het lage tarief en de vrijstelling van erfbelasting: voor wie en waarom? *Weekblad Fiscaal Recht*, 7088, 344–373.

⁷¹ Gribnau, J. L. M. (2013). *Belastingen als moreel fenomeen*. Boom fiscale uitgevers.

⁷² Ossenbruggen, R., & de Rooij, K. (2003). *Maatschappelijke opvattingen over Successiebelasting*. p.3.

2.3.5 Invloed op de vermogensongelijkheid

De budgettaire impact van een hervorming van de kindvrijstelling is groot. Kinderen erven jaarlijks rond de 6.5 miljard euro verdeeld over ongeveer 90.000 verkrijgingen. Slechts 3% hiervan wordt verkregen door kinderen jonger dan 25 jaar.⁷³

Van deze kinderen kan in de meeste gevallen aangenomen worden dat zij afhankelijk zijn van hun ouders.⁷⁴ 97% of 6.3 miljard euro van de verkrijgingen door kinderen wordt dus verkregen door kinderen die doorgaans niet financieel afhankelijk zijn van hun ouders. De mogelijkheid tot grondslaguitbreiding is hier dus omvangrijk. De exacte budgettaire impact kan niet worden bepaald omdat het CPB geen data verstrekt op microniveau. Er kan dus niet bepaald worden in hoeveel van de gevallen waarin niet financieel afhankelijke kinderen erven de kindvrijstelling is toegepast en voor welk bedrag deze vrijstelling is toegepast.

Men kan er echter van uitgaan dat wanneer de kindvrijstelling versoerd zou worden dit een wezenlijke impact kan hebben op de totaal geheven erfbelasting en daarmee de vermogensongelijkheid omdat kinderen als groep een groot deel van het totaal een erfenissen ontvangen.

Opmerking in dit kader verdient wel dat het versoeren van een vaste voet-vrijstelling verhoudingsgewijs meer impact heeft op kleinere verkrijgingen. Verkrijgers van erfenissen zijn echter boven gemiddeld vermogend dus in principe heeft iedere heffing van erfbelasting een nivellerend effect op de vermogensongelijkheid. Daar komt bij dat oudere verkrijgers over het algemeen vermogender zijn dan jongere verkrijgers en het voor de hand ligt de kindvrijstelling alleen af te bouwen voor oudere (financieel zelfstandige) verkrijgers.⁷⁵ Desondanks is het versoeren van de kind vrijstelling vermoedelijk een van de minder efficiënte maatregelen tegen de vermogensongelijkheid omdat niet hoofdzakelijk zeer vermogenden personen of zeer grote verkrijgingen worden getroffen door versoering van de kindvrijstelling.

2.3.6 Conclusie

In de Nederlandse erfbelasting kent men al zo lang als deze belasting bestaat een vrijstelling voor kinderen. De doelstellingen hiervan zijn ouders in staat stellen hun kinderen verzorgd achter te laten en recht doen aan het familiegevoel en de verwachtingswaarde. Vanuit het draagkrachtbeginsel is een kindvrijstelling echter alleen te rechtvaardigen indien een kind een lagere draagkracht heeft dan een andere vergelijkbare verkrijger. Dit is enkel het geval bij kinderen die voor hun onderhoud afhankelijk zijn van hun ouders ten opzichte van verkrijgers die voor hun levensonderhoud niet afhankelijk zijn van de erflater. Alleen voor deze kinderen is een vrijstelling op basis van het draagkrachtbeginsel dus gerechtvaardigd. Voor 2010 hanteerde Nederland een dergelijke vrijstelling gebaseerd op de verzorgingsgedachte door de kindvrijstelling te laten stijgen naarmate het kind jonger was.

⁷³De cijfers zijn een gemiddelde van de laatste drie jaren waarvoor data beschikbaar is, 2016-2018. De data is afkomstig van het CBS uit de Dataset: 'Verkrijgingen uit nalatenschappen (waarvoor aangifte); kenmerken verkrijger.' Geraadpleegd 22 februari 2021, op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/84336NED>

⁷⁴Zie over de leeftijd waarop kinderen financieel onafhankelijk worden: CBS. (2017). *Financiën van werkende twintigers en dertigers*.

⁷⁵CPB. (n.d.). *Effect van erfenissen en schenkingen op vermogensongelijkheid en de rol van belastingen*.

Mijns inziens zouden de rechtsgronden van de kindvrijstelling vele malen sterker staan als deze systematiek geherintroduceerd zou worden. Voor een verhoogde vrijstelling voor financieel onafhankelijke kinderen zie ik geen rechtvaardiging.

2.4 De kleinkindvrijstelling

2.4.1 Uitleg en oorsprong

De vrijstelling voor kleinkinderen deelt een groot deel van zijn geschiedenis met de kindvrijstelling behandeld in paragraaf 2.3. De vrijstelling voor kinderen/kleinkinderen gold bij de invoering van de Successiewet 1956 nog voor alle afstammelingen in de rechte lijn. Per amendement is deze vrijstelling in 1981 beperkt tot alleen kinderen.⁷⁶ Deze beperking is niet gemotiveerd. Bij de laatste grote wijziging van de Successiewet in 2010 is voor kleinkinderen het tarief van groep 1 plus een opslag van 80% gaan gelden, hiervoor was dat een opslag van 60%. Ook is voor hen bij deze wijziging een vrijstelling gelijk aan de kindvrijstelling ingevoerd.

2.4.2 Doelstelling regeling

Ter motivering van de vrijstelling voor kleinkinderen wordt verwezen naar een onderzoek over de maatschappelijke opvatting van de erfbelasting.⁷⁷ In dit onderzoek wordt aangegeven dat een lage erfbelasting als meest wenselijk wordt ervaren voor partners en kinderen.

In de tweede groep komen ouders, broers & zussen en kleinkinderen. Als laatste volgen mantelzorgers, neven & nichten vrienden & vriendinnen en bedrijfsopvolgers. De staatssecretaris beoogt aan dit sentiment tegemoet te komen met de kleinkindvrijstelling.

Verder wordt, ter motivering van het kleinkindtarief en de kleinkindvrijstelling gezamenlijk, aangegeven dat men wil voorkomen dat bij directe vererving van grootouder aan kleinkind een hogere belastingdruk ontstaat dan wanneer geërfd wordt van grootouder aan ouder en vervolgens van ouder aan kleinkind.⁷⁸ Tevens verdedigt de staatssecretaris de kleinkindvrijstelling als een compensatie voor de verhoogde tariefsopslag. Voor 2010 gold een tariefopslag van 60% in plaats van 80% voor kleinkinderen.

Als laatste rechtvaardiging voor de kleinkindvrijstelling wordt evenals bij de kindvrijstelling de verwachtingswaarde door de staatssecretaris aangevoerd.⁷⁹ De staatssecretaris voert dus tariefmatiging, het draagvlak binnen de maatschappij en de verwachtingswaarde aan als rechtvaardigingsgronden voor de kleinkindvrijstelling.

2.4.3 Beoordeling regeling en verhouding tot het draagkrachtbeginsel

Allereerst dient opgemerkt te worden dat kleinkinderen niet per definitie een lagere draagkracht kennen dan andere verkrijgers. Ook geldt er richting hen geen zorgplicht.⁸⁰ Er dient dus sprake te zijn van een andere rechtvaardiging om af te wijken van het draagkrachtbeginsel en een vrijstelling te hanteren voor kleinkinderen.

⁷⁶ *Kamerstukken II 1979/80*, 16 016, nr. 31.

⁷⁷ *Kamerstukken II 2008/09*, 31 930 nr. 3, p. 3; Motivaction. (2003). *Maatschappelijke opvattingen over successiebelasting.*, onderdeel 2.2.

⁷⁸ *Kamerstukken II 2008/09*, 31 930, nr. 3, p. 4.

⁷⁹ *Kamerstukken II 2009/10*, 31 930, nr. 36, p. 2.

⁸⁰ Zie in dit kader o.a. de opmerking van de staatssecretaris in: *Kamerstukken II 2009/10*, 31 930, nr. 36, p. 2.

Allereerst wordt door de staatssecretaris het maatschappelijk draagvlak als rechtvaardiging aangehaald. In het onderzoek waar de staatssecretaris dit standpunt op baseert worden echter ouders, broers en zussen en kleinkinderen in dezelfde groep ingedeeld door de deelnemers. Dat houdt in dat deelnemers aan het onderzoek een lage erfbelasting even belangrijk vinden voor kleinkinderen als voor ouders, broers en zussen. Broers en zussen vallen echter in tariefgroep twee zonder verhoogde vrijstelling, ouders vallen ook in tariefgroep twee maar wel met een verhoogde vrijstelling terwijl kleinkinderen in tariefgroep 1 vallen met een verhoogde vrijstelling.⁸¹ Het argument van maatschappelijk draagvlak voelt enigszins willekeuring nu dit argument niet toegepast wordt op de andere groepen maar wel aangehaald wordt bij kleinkinderen.

Naast het maatschappelijk draagvlak voert de staatssecretaris ook het argument van compensatie voor de verhoogde tariefopslag aan als rechtvaardiging voor de kleinkindvrijstelling. Van Vijfeijken merkt in dit kader mijns inziens terecht op dat wanneer de wetgever een lagere belastingdruk wenselijk acht het de voorkeur verdient dit in het tarief te verwerken. De belastingdruk enkel door het tarief laten bepalen zonder additionele vrijstelling komt volgens Van Vijfeijken de transparantie ten goede waardoor het rechtszekerheidsbeginsel beter gediend wordt.⁸² Vanuit het perspectief van vermogensongelijkheid verdient een vaste voet-vrijstelling echter wel de voorkeur boven een lager tarief. De vrijstelling zorgt immers voor een grotere reductie in belastingdruk bij kleinere verkrijgingen.

Bij een verkrijging van 40.000 euro is immers de helft vrijgesteld terwijl bij een verkrijging van 1 miljoen euro de vrijstelling nauwelijks effect heeft. Een vrijstelling gecombineerd met een hoger tarief is voor het tegengaan van vermogensongelijkheid dus een wenselijke systematiek.

Feit blijft echter dat een lagere belastingdruk voor kleinkinderen hoe deze ook vormgegeven is een inbreuk maakt op het draagkrachtbeginsel en daarom een andere rechtvaardiging dient te hebben.

Als laatste rechtvaardiging wordt door de staatssecretaris het principe van familie-eigendom en de verwachtingswaarde aangevoerd. Dit principe is een legitieme rechtsgrond die in de fiscale literatuur bijval vindt.⁸³ Ook blijkt uit het eerder in deze paragraaf aangehaalde onderzoek dat deze rechtsgrond op maatschappelijk draagvlak kan rekenen. Kanttekeningen hierbij zijn wel dat deze rechtsgrond bij de afstammelingen in de rechte lijn tweemaal tot uiting komt omdat zij zowel een ruime vrijstelling als een substantieel lager tarief kennen. Men dient in dit geval dus een keuze te maken of het principe van familie-eigendom hier zwaarder dient te wegen dan het draagkrachtbeginsel. Mijns inziens is dat niet het geval en dient het draagkrachtbeginsel de primaire rechtsgrond bij de vormgeving van de erfbelasting te zijn. In dit kader verwijs ik naar de in de inleiding van dit onderzoek aangehaalde literatuur. Ook speelt hier mee dat wanneer men het familiegevoel als zwaarwegende rechtsgrond toepast het probleem dat ten grondslag ligt aan dit onderzoek onoplosbaar wordt.

⁸¹ Bij de vrijstelling voor ouders wordt tevens niet verwezen naar het maatschappelijk draagvlak als grondslag voor deze vrijstelling. Zie in dit kader paragraaf 2.6 over de oudervrijstelling.

⁸² Van Vijfeijken, I. (2015). Het lage tarief en de vrijstelling van erfbelasting: voor wie en waarom? *Weekblad Fiscaal Recht*, 7088, 344–373. Paragraaf 3.8.

⁸³ Zie in dit kader o.a.: Kooiman, mr.dr. W.R. (2014). De hoeksteen van Hoofdstuk III SW 1956. *NTRFB*, 40; Drukker, M. (1957). *Beschouwingen over de Successiewet 1956*. Uitgeverij Fed.

Wanneer men vermogen over kan blijven dragen van generatie op generatie zonder tussenkomst van substantiële belastingheffing zal de vermogensongelijkheid blijven groeien omdat de ongelijkheid van generatie op generatie kan worden doorgegeven. Daarom zal mijns inziens hier het draagkrachtbeginsel zwaarder moeten wegen dan het principe van familie eigendom en de vrijstelling voor kleinkinderen afgeschaft moeten worden.

Wanneer men echter per se het familiegevoel wil verdisconteren in de heffing van erfbelasting bij kleinkinderen verdient het vanuit het perspectief van de vermogensongelijkheid de voorkeur dit te doen door middel van een vrijstelling in plaats van door middel van lagere tarieven.

Kleinkinderen erven jaarlijks 380 miljoen euro verdeeld over ongeveer 11.000 verkrijgingen. De verkrijgingen zijn gemiddeld wezenlijk lager dan de verkrijgingen van kinderen en de tarieven van kleinkinderen zijn hoger.⁸⁴ Hierdoor heeft een eventuele versobering van de kleinkindvrijstelling een in vergelijking grote budgettaire impact. Hierbij dient wel rekening te worden gehouden met het feit dat de totale erfrechtelijke verkrijging van kinderen als groep wezenlijk hoger ligt dan die van kleinkinderen.⁸⁵ De budgettaire impact van een aanpassing van de kleinkindvrijstelling kan desondanks substantieel zijn door de gemiddeld lage verkrijging en het ten opzichte van kinderen hoge tarief. Het versoberen van een vrijstelling heeft immers een groter effect op kleinere verkrijgingen. Dit geldt in het bijzonder wanneer het niet vrijgestelde deel tegen een hoog tarief belast wordt. Om een exacte budgettaire impact vast te stellen ontbreekt de nodige data.

2.4.4 Conclusie

De vrijstelling voor kleinkinderen deelt veel van zijn geschiedenis met de kindvrijstelling. De vrijstelling bestaat zo lang als we in Nederland erfbelasting kennen met een korte tussenpose van 1981 tot 2010. Voor de kleinkindvrijstelling worden drie motiveringen gegeven. De staatssecretaris beroept zich op het maatschappelijke draagvlak, een compensatie voor tariefsverhoging en het principe van familie-eigendom. Het eerste argument van het maatschappelijk draagvlak houdt geen stand omdat dit op zichzelf geen rechtsgrond is en niet consistent wordt toegepast. Vanuit het perspectief van vermogensongelijkheid is een tariefmatiging via een vrijstelling wenselijker dan een matiging via een verlaagd tarief. Het wensen van een laag tarief is echter geen rechtsgrond op zich. Als laatste voert de staatssecretaris het principe van familie-eigendom aan als rechtvaardiging voor de vrijstelling. Dit levert een botsing op met het draagkrachtbeginsel waarbij mijns inziens het draagkrachtbeginsel zwaarder zou moeten wegen.

⁸⁴ Kleinkinderen verkrijgen gemiddeld 34.500 met een mediaan van 18.200 tegenover een gemiddelde verkrijging van 72.200 met een mediaan van 34.200 door kinderen. (bedragen afgerond op honderdtallen)

⁸⁵ De cijfers zijn een gemiddelde van de laatste drie jaren waarvoor data beschikbaar is, 2016-2018. De data is afkomstig van het CBS uit de Dataset: 'Verkrijgingen uit nalatenschappen (waarvoor aangifte); kenmerken verkrijger.' februari 22 januari 2021, op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/84336NED>

2.5 De oudervrijstelling

2.5.1 Uitleg en oorsprong

In eerste instantie gold voor de erfbelasting een vrijstelling voor ouders die aansloot bij de vrijstelling voor gebrekkige kinderen. De vrijstelling voor ouders sloot zowel qua bedrag als qua voorwaarden aan bij de vrijstelling voor ‘gebrekkige’ kinderen in de zin dat de vrijstelling alleen gold voor ouders die grotendeels op kosten van hun kind werden onderhouden. Deze vorm van vrijstelling is losgelaten per 1 januari 1965 in het kader van vereenvoudiging aangespoord door het geringe budgettaire belang van de vrijstelling.⁸⁶ Per deze datum is gekozen voor een vaste voet-vrijstelling. Bij de laatste substantiële wijziging van de Successiewet in 2010 was in eerste instantie niet voorzien in een oudervrijstelling. Per amendement is deze vrijstelling echter toch in de wet gebleven.⁸⁷

2.5.2 Doelstelling regeling

Met de wijziging van de oudervrijstelling in 1965 is de verzorgingsgedachte als rechtvaardigingsgrond losgelaten. De oudervrijstelling in haar huidige vorm berust op het mitigeren van dubbele heffing als doelstelling.⁸⁸ De gedachte is dat vermogen van kinderen vaak deels afkomstig is van ouders en daardoor al eens eerder belast is geweest voor de Successiewet. Ook is het aannemelijk dat wanneer een ouder erft de generatie van het kind waarvan de erfenis afkomstig is het vermogen opnieuw erft. Op deze manier wordt mogelijk hetzelfde vermogen meerdere malen kort na elkaar in de heffing van erfbelasting betrokken.

2.5.3 Beoordeling regeling

De oudervrijstelling ontleent haar bestaansrecht volledig aan het mitigeren van dubbele belasting. Of de vrijstelling bestaansrecht heeft is dus afhankelijk van of er daadwerkelijk sprake is dubbele heffing die de vrijstelling mitigeert.

Wanneer een ouder overlijdt en vermogen nalaat aan een kind wordt dit nalaten belast. Wanneer vervolgens het kind overlijdt en dit vermogen nalaat aan de langstlevende ouder wordt dit wederom in de erfbelasting betrokken. In deze situatie wordt er dus over het vermogen dat initieel afkomstig is van de kortst levende ouder meerdere malen erfbelasting geheven. Bovendien is de kans groot dat wanneer vermogen een generatie omhoog vererft dit vermogen binnen afzienbare termijn ook weer een generatie omlaag vererft. Dit resulteert in het meermaals in de heffing van erfbelasting betrekken van hetzelfde vermogen. Dit kan gezien worden als economische dubbele heffing. Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat herhaaldelijke vererving van vermogen niet per se beperkt is tot ouders. Het is ook mogelijk dat vermogen meerdere malen in de erfbelasting betrokken wordt omdat het van een grootouder naar een kind en vervolgens naar een kleinkind vererft. Uniek aan de situatie met betrekking tot ouders is wel dat er vaak een extra heffingsmoment binnen één generatie ontstaat.

⁸⁶ *Kamerstukken II 1965/66*, 8407, nr. 12.

⁸⁷ *Kamerstukken II 2009/10*, 31 930, nr. 58.

⁸⁸ *Kamerstukken II 1979/80*, 16 016, nr. 3, p. 5. Zie in dit kader ook: Van Vijfeijken, I. (2015). Het lage tarief en de vrijstelling van erfbelasting: voor wie en waarom? *Weekblad Fiscaal Recht*, 7088, 344–373.

Men kan echter stellen dat hoewel hetzelfde vermogen meerdere malen in dezelfde belasting betrokken wordt er geen sprake is van dubbele belasting omdat dit vermogen telkens bij een ander subject in de heffing betrokken wordt. Ieder subject wordt maar één keer in de heffing betrokken voor de toename van zijn of haar individuele draagkracht.

Daarnaast is het in het kader van dubbele heffing relevant in hoeverre het vermogen dat bij een eerste vererving overgaat hetzelfde vermogen is dat bij de volgende vererving overgaat. Wanneer een kind overlijdt waarbij een ouder erft en deze ouder vervolgens een week later overlijdt is de kans groot dat exact hetzelfde vermogen tweemaal in de erfbelasting betrokken wordt. Wanneer er echter enkele jaren tussen beide verervingen zit kan mijns inziens niet meer gesproken worden van 'hetzelfde vermogen' dat meerdere malen belast wordt. Waar men precies de grens wil leggen op dat gebied is lastig maar artikel 53 SW ondervangt de meest schrijnende gevallen waarbij vermogen binnen 30 dagen door vererft. Artikel 53 SW regelt dat de erfbelasting verminderd wordt tot nihil indien een persoon overlijdt binnen dertig dagen na het verkrijgen van een erfenis.

De erfbelasting is mijns inziens een heffing over individuele draagkrachttoename.⁸⁹ Vanuit dit perspectief gecombineerd met de bovenstaande argumenten kan dus geen sprake zijn van dubbele belasting. Iedere persoon wordt immers maar maximaal één keer over zijn draagkrachttoename belast. Aangezien er geen sprake is van dubbele heffing vanuit dit perspectief is er dus ook geen noodzaak om deze dubbele heffing te mitigeren door middel van een vrijstelling.

2.5.4 Verhouding tot het draagkrachtbeginsel

Het draagkrachtbeginsel biedt mijns inziens geen grondslag om van de bovenstaande argumentatie af te wijken. Wanneer ouders een erfenis ontvangen stijgt hun draagkracht en dit rechtvaardigt belastingheffing. Ik zie geen reden om deze heffing te mitigeren op grond van dubbele heffing. De ouders worden immers alleen belast over het vermogen dat zij ontvangen. Of er eerder erfbelasting betaald is over dat vermogen door een ander, dan wel in de toekomst nog erfbelasting over betaald gaat worden door een ander heeft geen enkele invloed op de draagkracht van de ervende ouder. Het draagkrachtbeginsel rechtvaardigt dus geen vrijstelling voor ouders in de erfbelasting.

Het budgettaire beslag en daarmee de impact op de vermogensongelijkheid van de oudervrijstelling is wel gering. Ouders erven jaarlijks gemiddeld 43 miljoen euro of 0.35% van het totale jaarlijkse bedrag aan erfenissen. Enige aanpassing in het regime voor ouders zal dus van geringe invloed zijn op de Successiewet als geheel en daarmee de vermogensongelijkheid.⁹⁰

2.6.5 Conclusie

De erfbelasting kende tot 1965 een ouder vrijstelling gebaseerd op de verzorgingsgedachte. Sinds 1965 kent de erfbelasting een ouder vrijstelling gebaseerd op het voorkomen van dubbele heffing. Vanuit het draagkrachtbeginsel bezien bestaat deze dubbele heffing echter niet. Wanneer een ouder vermogen erft neemt diens draagkracht toe. Deze draagkrachttoename wordt maar één keer bij deze ouder belast.

⁸⁹Zie in dit kader ook: de Jong, Mr. R.J. (2018). Weekblad Fiscaal Recht, Over vrijheid, gelijkheid en familiegevoel – Verslag van het WFR Fiscaal Café 2018 | Navigator. *Weekblad Fiscaal Recht*.

⁹⁰ De cijfers zijn een gemiddelde van de laatste drie jaren waarvoor data beschikbaar is, 2016-2018. De data is afkomstig van het CBS uit de Dataset: 'Verkrijgingen uit nalatenschappen (waarvoor aangifte); kenmerken verkrijger.' Geraadpleegd 22 februari 2021, op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/84336NED>

Dat wellicht eerder of later wederom erfbelasting betaald wordt over dit vermogen is daarvoor niet relevant. De situaties waarin men kan twifelen of de ouder wel echt een draagkrachttoename heeft meegemaakt omdat het vermogen maar zeer kort in zijn of haar bezit was, worden ondervangen door artikel 53 SW.

Op grond van het bovenstaande concludeer ik dus dat een vrijstelling door ouders binnen onze Successiewet geen bestaansrecht heeft. De vrijstelling heeft ten doel dubbele belasting te mitigeren die mijns inziens niet bestaat.

2.6 De Bedrijfsopvolgingsregeling

2.6.1 Uitleg en oorsprong

Tot 1997 bestond de Bedrijfsopvolgingsregeling (hierna: BOR) in Nederland enkel uit een uitstel van betalingsregeling. In 1997 is de BOR uitgebreid met een vrijstelling voor 25% van de overgedragen onderneming. De keuze voor 25% is gemaakt vanuit budgettaire overwegingen.⁹¹ Het doel van deze uitbreiding is volgens de wetgever het voorkomen van liquiditeitsproblemen. De wetgever wil voorkomen dat gezonde bedrijven in de financiële problemen komen door de erf- of schenkbelasting die verschuldigd is bij bedrijfsoverdracht.⁹² De vrijstelling van 25% is 2002, 2005 en 2007 uitgebreid naar uiteindelijk 75%.⁹³ Bij deze uitbreidingen worden geen nieuwe argumenten genoemd.

In 2009 is de BOR uitgebreid naar haar huidige vorm waarin de eerste 1.119.845⁹⁴ euro volledig is vrijgesteld en het meerdere voor 83% is vrijgesteld.⁹⁵ Bij deze laatste wijziging lijkt de wetgever echter enigszins af te wijken van zijn eerdere stelling dat de BOR ten doel heeft liquiditeitsproblemen te voorkomen. De wetgever geeft bij deze wijziging namelijk aan dat de BOR ten doel heeft: “een onbelemmerde voortzetting van economische bedrijvigheid (...) te stimuleren”⁹⁶. De wetgever merkt in dit kader op dat belastingheffing niet in de weg mag staan aan een reële bedrijfsoverdracht.⁹⁷

In totaal haalt de wetgever dus twee doelstellingen aan voor de BOR, namelijk het voorkomen van liquiditeitsproblemen en het voorkomen van belemmeringen van reële bedrijfsovergangen.

2.6.2 Doelstelling regeling

Uit het bovenstaande kan worden opgemaakt dat de BOR initieel ten doel had liquiditeitsproblemen te voorkomen die ontstaan bij de vererving of schenking van ondernemingen. De wetgever vond het onwenselijk als anderszins gezonde ondernemingen verkocht of gestaakt zouden moeten worden puur vanwege de heffing van erf- of schenkbelasting.

⁹¹ *Kamerstukken II 1997/98*, 25688, 6, p. 10.

⁹² *Kamerstukken II 1997/98*, 25688, 3, p. 7.

⁹³ *Kamerstukken II 2001/02*, 28015, 3, p. 4;

Kamerstukken II 2004/05, 29767, 2, p. 8;

Kamerstukken II 2004/05, 29767, 58.

⁹⁴ *Cijfers 2021*

⁹⁵ *Kamerstukken II 2009/10*, 31930, 79.

⁹⁶ *Kamerstukken II 2008/09*, 31930, 3, p. 4-5.

⁹⁷ *Kamerstukken II 2007/08*, 27789, 15, p. 2.

Bij de laatste uitbreiding van de BOR lijkt deze doelstelling verruimd te zijn naar het in alle gevallen waarborgen van de continuïteit van reële ondernemingen.⁹⁸

2.6.3 Beoordeling regeling & Verhouding tot het draagkrachtbeginsel

Over de BOR is al een veelheid aan fiscale literatuur geschreven. Zonder de volledige discussie hier opnieuw te willen voeren zal kort verwezen worden naar de belangrijkste conclusies. In deze literatuur komt onder andere naar voren dat een uitstel van betalingsregeling beter aansluit bij de doelstellingen van de BOR dan een vrijstelling doet.⁹⁹ Onder andere omdat de BOR in haar huidige vorm ook verleend wordt in gevallen waar geen directe liquiditeitsproblemen of andere reële belemmeringen van de bedrijfsovergang optreden.¹⁰⁰ De BOR wordt in de literatuur ook wel weggezet als een onterecht ingevoerd fiscaal privilege.¹⁰¹

Daarnaast is er de kritiek dat de BOR inbreuk maakt op het draagkrachtbeginsel en gelijkheidsbeginsel. De BOR zou verkrijging van ondernemingsvermogen disproportioneel gunstiger behandelen dan verkrijgingen van overig vermogen.¹⁰²

Ook valt het op dat voor een regeling met een budgettair beslag van 300 miljoen per jaar er zeer weinig empirisch onderzoek gedaan is naar de BOR.¹⁰³ Ook de uitbreidingen van de BOR zijn doorgevoerd zonder op een onderzoek of evaluatie van de regeling gebaseerd te zijn. Na de laatste verhoging van de BOR zijn wel enkele onderzoeken gedaan naar het nut en de noodzaak van de BOR.¹⁰⁴ Deze onderzoeken bestonden echter nog niet bij de verhogingen van de BOR in 2002, 2005, 2007 en 2009. Lange tijd ontbrak een evaluatie van de regeling door een neutraal overheidsorgaan. Mijns inziens zou een dergelijke evaluatie gepast zijn bij een regeling waar zoveel kritiek op is. In 2020 heeft het ministerie van Financiën de bouwstenennotitie uitgebracht waarin de BOR onderzocht is en gepleit wordt voor een versobering van de regeling.¹⁰⁵ Ook het CPB heeft in 2020 een onderzoek uitgebracht waarin zij versobering van de BOR bepleit.¹⁰⁶

⁹⁸ Zie ook Hof 's-Hertogenbosch 18 april 2013, ECLI:NL:RBBRE:2012:BX3386, r.o. 4.7.

⁹⁹ Burgerhart, W., Hoogeveen, M. J., & Egger, J. I. M. (2009). *Civiele en fiscale bedrijfsopvolgingsfaciliteiten; Een praktijkonderzoek*. BDO Camps Obers; Zie in meer uitgebreide zin: Hoogeveen, M. J. (2011). *De kwaliteit van de fiscale bedrijfsopvolgingswetgeving*. [n.n.].

¹⁰⁰ de Haan, A. (2009). De bedrijfsopvolgingsregeling: stimulering of grondslagversmalling? *Fiscaal Tijdschrift FED*.

¹⁰¹ Gribnau, J. L. M. (2012). *Vertrouwen, legitimiteit en belastingen*. Prisma Printing Tilburg University.

¹⁰² Zie in dit kader: I.J.F.A. Van Vijfeijken, 'De bedrijfsopvolgingsfaciliteiten in het licht van het gelijkheidsbeginsel', in: *Principieel belastingrecht: Liber Amoricum Richard Happé*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2011, p. 235-247; H.P.A.M. van Arendonk; Belastingheffing van vermogensmutaties in een breder perspectief, in: *de Rijkersbundel*, Tilburg University, 2013, p. 10; Van Vijfeijken, I., & Gubbels, N. (2020). *Cursus Belastingrecht, S&E.1.1.0.A Algemeen | Navigator*. In *Cursus Belastingrecht, schenk- en erfbelasting*. Wolters Kluwer.

¹⁰³ Het CPB becijfert dat afschaffing van de BOR structureel 300 miljoen euro op zou leveren. Zie: CPB. (2020). *Kansrijk belastingbeleid*, p. 132.

¹⁰⁴ Zie in dit kader:

Hoogeveen, M. J. (2011). *De kwaliteit van de fiscale bedrijfsopvolgingswetgeving*. [n.n.];

PWC. (2014). *Bedrijfsopvolgingen zijn noodzakelijk – Onderzoek naar de invloed van bedrijfsopvolgingsregelingen op de continuïteit van familiebedrijven*.

¹⁰⁵ Ministerie van Financiën. (2020). *Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, Belasten van vermogen*. p. 55-62; Ministerie van Financiën. (2020). *Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, Belasten van inkomen uit aanmerkelijk belang*, p. 60-64

¹⁰⁶ CPB. (2020). *Kansrijk belastingbeleid*, p. 132.

Er zijn echter ook voorstanders van de BOR die aangeven dat de regeling wel degelijk zijn doelstelling dient en dat versobering van de regeling tot onwenselijke gevolgen zal leiden. Bijvoorbeeld gedwongen verkoop van gezonde ondernemingen, verlies van werkgelegenheid en een afname van investeringen.¹⁰⁷ Zij beroepen zich onder andere op het feit dat de Hoge Raad heeft geoordeeld dat de BOR niet in strijd is met het gelijkheidsbeginsel.¹⁰⁸ Daarnaast vrezen zij een verslechtering van de concurrentiepositie van familiebedrijven ten opzichten van multinationals.¹⁰⁹

Er zijn dus zowel voor- als tegenstanders van de BOR binnen de fiscale literatuur. Opvallend is wel dat tegenstanders meer diverse achtergronden lijken te hebben terwijl voorstanders van de BOR in haar huidige vorm veelal verbonden zijn aan fiscaal advieskantoren.¹¹⁰

Op basis van de eerder aangehaalde literatuur bepleit ik een versobering van de BOR. Dit standpunt baseer ik vooral op de moeilijke relatie van de regeling met het draagkrachtbeginsel als uiteengezet door Hoogeveen en Van Vijfeijken.¹¹¹

Daarnaast concluderen zowel het CPB als het ministerie van Financiën in de eerder aangehaalde rapporten dat de BOR de vermogensongelijkheid in Nederland vergroot.¹¹²

Zoals eerder in deze paragraaf aangehaald zou afschaffing van de BOR 300 miljoen euro per jaar opleveren aan extra erf en schenkbelasting.¹¹³ Deze 300 miljoen zou nagenoeg geheel geheven worden bij de meest vermogende Nederlanders omdat toepassing van de BOR nagenoeg geheel bij die groep plaatsvindt.¹¹⁴ Afschaffing of versobering van de BOR zou dus een substantiële en directe impact kunnen hebben op de vermogensongelijkheid.

2.6.4 Conclusie

De BOR is een zeer ruime vrijstelling voor de overdracht van ondernemingen bij schenking of vererving. De regeling heeft ten doel liquiditeitsproblemen te voorkomen om zo reële bedrijfsovergangen niet in de weg te staan. Er is al veel geschreven over de regeling en zij kent een veelheid aan voor- en tegenstanders. Opvallend is echter dat de tegenstanders van de regeling diverse achtergronden lijken te hebben terwijl de voorstanders veelal verbonden zijn aan fiscaal advieskantoren. Vanwege de moeilijke relatie van de vrijstelling met de vermogensongelijkheid en het draagkrachtbeginsel lijkt een versobering van de BOR in de richting van een uitstel van betalingsregeling op zijn plaats.

¹⁰⁷ Kuivenhoven, L. C. H. N., & Nieuwenhuizen, J. H. M. (2020). De bedrijfsopvolgingsregeling (BOR) is objectief en gerechtvaardigd. *Weekblad Fiscaal Recht*; Flören, R., Berent-Braun, M., Bles-Temme, L., & Castricum, W. (2020). *bouwstenennotitie bedreigt crisisbestendigheid familiebedrijven*.

¹⁰⁸ HR 22 november 2013, ECLI:NL:HR:2013:1210, r.o. 3.3.13.

¹⁰⁹ de Wijkerslooth-Lhoëst, Mr. S. A. M. (2020). Bouwstenen voor een betere Successiewet? *Weekblad Voor Privaatrecht, Notariaat En Registratie*, 7298(151).

¹¹⁰ Zonder volledigheid te beogen verwijs ik in dit kader naar de overige in deze paragraaf aangehaalde bronnen.

¹¹¹ Zie in dit kader de bij voetnoot 93 en voetnoot 96 aangehaalde literatuur.

¹¹² Het betreft hier de rapporten: CPB. (2020). *Kansrijk belastingbeleid*, p. 132; Ministerie van Financiën. (2020). *Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, Belasten van inkomen uit aanmerkelijk belang*, p. 60-64.

¹¹³ CPB. (2020). *Kansrijk belastingbeleid*, p. 132.

¹¹⁴ CPB. (n.d.). *Effect van erfenissen en schenkingen op vermogensongelijkheid en de rol van belastingen*.

2.7 De partnervrijstelling

2.7.1 Uitleg en oorsprong

Al voor de invoering van de Successiewet 1956 kent de Nederlandse erfbelasting een vrijstelling voor partners. Bij invoering van de Successiewet 1956 kende deze wet echter nog verschillende vrijstellingen afhankelijk van het geslacht van de langstlevende partner. De vrijstelling was hoger voor vrouwen omdat aangenomen werd dat de man kostwinner was en met zijn overlijden het inkomen van het gezin dus wegviel. De vrijstelling werd ook verhoogd naarmate er jongere kinderen achter bleven gebaseerd op de gedachte dat voor deze kinderen gezorgd moest worden. Dit toont aan dat de partnervrijstelling bij invoering van de Successiewet 1956 gebaseerd is op de verzorgingsgedachte.¹¹⁵ De partner en eventuele kinderen die achterblijven bij een overlijden moesten financieel verzorgd worden achtergelaten.

In 1965 en 1979 is de vrijstelling genderneutraal gemaakt en losgekoppeld van de leeftijd van eventuele kinderen. De vrijstelling is genderneutraal gemaakt omdat dit beter aansloot bij de maatschappelijke ontwikkelingen van die tijd.¹¹⁶ De relatie met de leeftijd van de kinderen is losgelaten omdat kinderen een eigen substantiële vrijstelling hadden.¹¹⁷

In 2002 is het partnerbegrip uitgebreid waardoor ook niet gehuwden in aanmerking kunnen komen voor de vrijstelling.¹¹⁸ De vrijstelling bedraagt per 2021 671.910 euro. Partners ontvangen als groep 21% van het totaal aan geërfd vermogen en betalen hier 2% van de totale erfbelasting over.¹¹⁹

2.7.2 Doelstelling regeling

De doelstelling van de partnervrijstelling kan worden gevonden in de verzorgingsgedachte. Maatschappelijk zien wij het als een morele plicht van partners om elkaar verzorgd achter te laten bij overlijden. Wanneer een van beide partners overlijdt wordt het wenselijke geacht dat de andere partner hierna een vergelijkbare levensstandaard kan behouden. Wanneer naast het mogelijk wegvallen van inkomsten ook nog erfbelasting verschuldigd is bij het overlijden van een partner kan deze levensstandaard in gevaar komen.

2.7.3 Beoordeling regeling & verhouding tot het draagkrachtbeginsel

In welke mate een vrijstelling voor partners gerechtvaardigd is ligt complexer dan bij veel andere vrijstellingen in de erfbelasting. In de eerste plaats komt de vraag op of het draagkrachtbeginsel überhaupt heffing rechtvaardigt bij vermogensovergang tussen partners. In bijna alle gevallen kan gesteld worden dat wanneer iemand een erfenis ontvangt zijn draagkracht toeneemt en er dus een reden is om belasting te heffen. Bij partners ligt dit echter gecompliceerder.

¹¹⁵ Zie in dit kader ook bijvoorbeeld: Van Vijfeijken, I. (2015). Het lage tarief en de vrijstelling van erfbelasting: voor wie en waarom? *Weekblad Fiscaal Recht*, 7088, 344–373.

¹¹⁶ *Kamerstukken II 1965/66*, 8407, nr. 5, p. 2.

¹¹⁷ *Kamerstukken II 1979/80*, 16 016, nr. 3, p. 4.

¹¹⁸ Zie in dit kader, *Artikel 5a AWR en art 1a SW*.

¹¹⁹ De cijfers zijn een gemiddelde van de laatste drie jaren waarvoor data beschikbaar is, 2016-2018. De data is afkomstig van het CBS uit de Dataset: 'Verkrijgingen uit nalatenschappen (waarvoor aangifte); kenmerken verkrijger.' Geraadpleegd 22 februari 2021, op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/84336NED>;

Zie ook: Ministerie van Financiën. (2020). *Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, Belasten van vermogen*, p. 60.

Men kan zich namelijk afvragen of wanneer een partner overlijdt de draagkracht van de andere partner wel toeneemt. De langstlevende krijgt immers vermogensrechtelijk wel nieuw vermogen maar het inkomen en inkomenspotentieel van zijn of haar gezin kunnen substantieel dalen. Het is dus maar de vraag of men daadwerkelijk 'rijker' wordt wanneer een partner overlijdt. Wanneer de draagkracht van een persoon niet toeneemt is in zijn geheel geen heffing van erfbelasting gerechtvaardigd.

Een ander belangrijk punt voor de heffing van (erf)belasting van partners is de financiële eenheid gedachte. Aanhangers van deze visie stellen dat partner een eenheid zijn qua inkomen en vermogen.¹²⁰ Binnen bijvoorbeeld de inkomstenbelasting ziet men deze gedachte terug in het feit dat partners bepaalde inkomensbestanddelen vrij onderling toe kunnen rekenen en dat bepaald fiscale faciliteiten afhankelijk zijn van de gezamenlijke inkomenssituatie. Wanneer men dit standpunt doortrekt naar de erfbelasting zou men kunnen stellen dat een partner niet rijker wordt wanneer hij van de andere partner vermogen erft. In strikt vermogensrechtelijke zin wordt de langstlevende partner wel rijker. Maar vanuit de financiële eenheid gedachte was het vermogen al van de langstlevende partner en verrijkt hij/zij dus niet.

De argumenten van inkomensverlies en de financiële eenheid kunnen worden gebruikt om te bepleiten dat erfbelasting bij verkrijgingen door partners in het geheel niet op zijn plaats is.¹²¹

Het is echter nog steeds een verdedigbaar standpunt dat een draagkrachtvermeerdering optreedt omdat men vermogensrechtelijk rijker wordt. Wanneer men deze visie volgt zijn er echter wel argumenten om de heffing te matigen, door bijvoorbeeld een vrijstelling. De verzorgingsgedachte is een van de argumenten om ondanks de draagkrachttoename de heffing bij verkrijgingen van partners te matigen op grond van de morele verplichting een langstlevende partner verzorgd achter te laten. Daarnaast speelt ook het continuïteitsgedachte als argument. Deze gedachte stelt dat het wenselijk is dat een langstlevende partner na het overlijden van zijn/haar partner dezelfde levensstandaard kan behouden. Deze argumenten wegen mijns inziens zwaar genoeg om een inbreuk op het draagkrachtbeginsel, door middel van een vrijstelling, te rechtvaardigen.¹²²

Partners erven jaarlijks gemiddeld 21% van het totaalbedrag aan erfenissen. Hun effectieve belastingdruk hierover is echter maar 2%. Kinderen die los van de vrijstelling dezelfde tariefstructuur kennen ervaren een effectieve belastingdruk van 10.2%.¹²³ De partnervrijstelling heeft dus effect op een relatief groot deel van het totaal aan geërfd vermogen en heeft een redelijk groot effect op de effectieve belastingdruk over dit deel.

¹²⁰ N.C.G. Gubbels, *Samenlevingsverbanden in de inkomstenbelasting en de schenk- en erfbelasting*, Deventer: Kluwer 2011.

¹²¹ Zie in dit kader bijvoorbeeld: Vereniging voor Belastingwetenschap. (1965). *Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap nr.114. p.24-37*; Vereniging voor Belastingwetenschap. (1973). *Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap nr. 132. P. 14-16*; J.K. Moltmaker, 'Sentimenten rondom de successiewetgeving', In dienst van het grenzen verleggen. In *Liber amicorum aangeboden aan prof. mr. Gr. Van der Burght*. Stollenwerck e.a. (van der Burghtbundel), Deventer: Kluwer 2009, p. 117-128.

¹²² Zie in dit kader ook: N.C.G. Gubbels, *Samenlevingsverbanden in de inkomstenbelasting en de schenk- en erfbelasting*, Deventer: Kluwer 2011.

¹²³ De cijfers zijn een gemiddelde van de laatste drie jaren waarvoor data beschikbaar is, 2016-2018. De data is afkomstig van het CBS uit de Dataset: 'Verkrijgingen uit nalatenschappen (waarvoor aangifte); kenmerken verkrijger.' Geraadpleegd 22 februari 2021, op: <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/84336NED>

Eventuele aanpassingen van de partnervrijstelling kunnen dus een substantiële impact hebben op het totaal aan geheven erfbelasting en daarmee op de vermogensongelijkheid. Desalniettemin lijkt een versobering van de vrijstelling mij niet wenselijk gelet op de eerdergenoemde argumenten.

2.7.4 Conclusie

Wanneer men erft van een partner kan men discussiëren over de vraag of er wel een stijging van draagkracht is. Wanneer men echter een vermogensrechtelijk uitgangspunt aanhangt en een draagkrachttoename constateert zijn er nog steeds valide argumenten om de heffing van erfbelasting bij partners te mitigeren. Deze argumenten vindt men in de verzorgingsgedachte en continuïteitsgedachte. De huidige vrijstelling respecteert de verzorgingsgedachte en continuïteitsgedachte door partners een vrijstelling te verlenen voor de eerst 671.910 euro van hun verkrijging. Door geen algehele vrijstelling te hanteren wordt nog enige belasting geheven bij de overgang van zeer grote vermogens hetgeen bijdraagt aan het tegengaan van vermogensongelijkheid. Ik zie dus geen reden voor aanpassing van de huidige partnervrijstelling.

2.8 Slotopmerkingen

In de eerdere paragrafen van dit hoofdstuk zijn de mogelijke grondslaguitbreidingen van de Successiewet onderzocht. Deze grondslaguitbreidingen hebben steeds aangesloten bij een vrijstelling in de Successiewet 1956. Enkele vrijstellingen zijn niet behandeld. In deze paragraaf zal kort bij deze vrijstellingen worden stilgestaan.

2.8.1 Restvrijstelling

De restvrijstelling in de Successiewet is niet zozeer gebaseerd op maatschappelijke waarde of op de rechtsgronden die ten grondslag liggen aan de Successiewet. Deze vrijstelling van 2.244¹²⁴ euro voor erfenissen en schenkingen vindt zijn grondslag in efficiencyoverwegingen.¹²⁵ Het feit dat afschaffing een zware last zou vormen voor zowel belastingplichtige als de uitvoerende macht waar slechts geringe budgettaire baten tegenover zouden staan lijkt mij voldoende bestaansrecht voor de vrijstelling. Ook de invloed op de vermogensongelijkheid van deze vrijstelling is minimaal omdat haar invloed alleen substantieel is bij geringe verkrijgingen.¹²⁶

2.8.2 Vrijstelling voor gehandicapte kinderen

De vrijstelling voor gehandicapte kinderen vindt haar oorsprong direct in het draagkrachtbeginsel.¹²⁷ De vrijstelling is immers alleen van toepassing op kinderen die maar zeer beperkt inkomen kunnen verwerven. Deze vrijstelling vormt dus geen inbreuk om het draagkrachtbeginsel, de gerechtigde hebben immers een lagere draagkracht dan andere verkrijgers. Ook rechtvaardigt de verzorgingsgedachte deze vrijstelling omdat de gerechtigde tot de vrijstelling financieel afhankelijk zijn van hun ouders.

¹²⁴ De restvrijstelling voor schenkingen is tijdelijk met 1.000 euro verhoogd naar 3.244 euro in het kader van covid-19.

¹²⁵ Sprenger van Eyck, J. P. (1930). *De wetgeving op het recht van successie van overgang en van schenking*. Opnieuw om- en bijgewerkt door B.J. de Leeuw. (7e ed.). Nijhoff. P 772-773.

¹²⁶ Zie in dit kader verder: Van Vijfeijken, I. (2015). Het lage tarief en de vrijstelling van erfbelasting: voor wie en waarom? *Weekblad Fiscaal Recht*, 7088, 344–373.

¹²⁷ Artikel 32 lid 1 onder 4 Successiewet 1956.

De vrijstelling vindt sterke rechtvaardigingsgronden in zowel het draagkrachtbeginsel als de verzorgingsgedachte. Een discussie over versoering van deze vrijstelling lijkt mij dan ook niet op zijn plaats.

2.8.3 Vrijstellingen voor ANBI en SBBI

Verkrijgingen door een ANBI of SBBI zijn ook vrijgesteld. De rechtvaardiging voor deze vrijstelling is dat deze organisaties het algemeen belang of een sociaal belang dienen. Daarnaast heeft de vrijstelling geen negatieve invloed op de vermogensongelijkheid omdat het vermogen van dergelijke organisaties geen particuliere belangen dient. Daarom lijkt mij ook een discussie over deze vrijstelling hier niet op zijn plaats.¹²⁸

2.8.4 Vrijstellingen voor koninklijk huis en publiekrechtelijke lichamen

Scheningen van bepaalde publiekrechtelijke lichamen of leden van de directe familie van de koning zijn vrijgesteld. Ook zijn erfenissen aan deze lichamen en personen vrijgesteld. Omdat zowel de lichamen als personen in kwestie geheel bekostigd worden met publiekrechtelijke middelen lijkt een eventuele discussie over de vrijstelling mij niet op zijn plaats. Het is hier immers een kwestie van vestzak broekzak. Daarnaast zou voor de publiekrechtelijke lichamen in kwestie gesteld kunnen worden dat de vrijstelling gerechtvaardigd is omdat de lichamen het algemeen belang dienen.

2.8.5 Jaarlijkse vrijstelling voor schenkingen aan kinderen

Binnen de schenkbelasting geldt een jaarlijkse vrijstelling voor schenkingen aan kinderen. Ouders kunnen jaarlijks 5.604 euro belastingvrij schenken aan hun kinderen. In 2021 is dit bedrag tijdelijk met 1.000 euro verhoogd in het kader van covid-19.¹²⁹ De vrijstelling is in eerste instantie in 1917 ingevoerd en na enkele aanpassingen in haar werkingssfeer en systematiek per 1981 in haar huidige vorm in de wet terecht gekomen.¹³⁰

Als rechtsgrond voor deze vrijstelling wordt allereerst de uitvoerbaarheid aangedragen door de wetgever.¹³¹ Ouders hebben een wettelijke zorgplicht ten opzichte van hun kinderen. Het is in de praktijk moeilijk het voldoen aan deze wettelijke plicht en het doen van belaste schenkingen van elkaar te onderscheiden. Daarnaast wordt in de literatuur ook wel de familie-eigendom als rechtsgrond voor de vrijstelling aangedragen.¹³²

Voor zowel de kindvrijstelling in de erfbelasting als die in de schenkbelasting geldt dat men het principe van familie-eigendom aan zou kunnen dragen als rechtvaardigingsgrond. Ook in de schenkbelasting geldt dan echter dat dit principe van familie-eigendom ook al naar voren komt in een verlaagd tarief voor schenkingen in de rechte lijn. In dit kader dient ook opgemerkt te worden dat een laag tarief voor partners en kinderen ook voor schenkingen kan rekenen op een breed maatschappelijk draagvlak.¹³³

¹²⁸ Zie over deze vrijstelling verder: Monteny, M. (2019). *Vrijstellingen in de schenkbelasting*. Tilburg University.

¹²⁹ *Kamerstukken II 2020/21*, 35 572, nr. 73.

¹³⁰ Zie voor meer informatie over de totstandkoming van de vrijstelling: Monteny, M. (2019). *Vrijstellingen in de schenkbelasting*. Tilburg University. Paragraaf 4.1.1.

¹³¹ *Kamerstukken II 1915-1916*, 210, nr. 3, p. 18.

¹³² van Mens, K. L. H. (1985). *Civilrechtelijke en fiscaalrechtelijke aspecten van het schenkingsbegrip*. Wolters Kluwer.

¹³³ Zie in dit kader paragraaf 3.3.1. van deze thesis.

De verzorgingsgedachte kan geen rechtsgrond vormen voor de vrijstelling. Uitvoering van de zorgplicht van ouders vormt per definitie geen schenking waardoor er vanuit deze zorgplicht beredeneerd dus ook geen noodzaak is voor een vrijstelling in de schenkbelasting. Ook het draagkrachtbeginsel geeft geen aanknopingspunten voor een jaarlijkse vrijstelling voor schenkingen aan kinderen.

De uitvoerbaarheid kan wel een rechtvaardiging vormen voor een jaarlijkse vrijstelling. Ouders zullen nagenoeg altijd betalingen doen aan of voor hun kinderen. In de praktijk kan het lastig zijn om vast te stellen of een betaling aan of voor kinderen een schenking vormt of juist een uitvoering van de wettelijke zorgplicht. Hier staat echter wel tegenover dat dit doel ook al beoogd wordt met de reguliere jaarlijkse restvrijstelling in de schenkbelasting.

Er is geen data beschikbaar op basis waarvan de budgettaire impact van de jaarlijkse kindvrijstelling vastgesteld of ingeschat zou kunnen worden. Of een versoering van deze vrijstelling impact zal hebben op de vermogensongelijkheid is dus niet te bepalen. Hoewel er in het maatschappelijk draagvlak, het principe van familie-eigendom en de uitvoerbaarheid mogelijke rechtvaardigingen te vinden zijn voor de vrijstelling kan vanuit de context van dit onderzoek geen advies worden gegeven over de vrijstelling omdat een eventueel effect op de vermogensongelijkheid niet bepaald kan worden.

2.9 Tussenconclusie

In dit hoofdstuk zijn de mogelijkheden om de grondslag van de Successiewet uit te breiden onderzocht. De huidige vrijstellingen in deze wet zijn getoetst op hun noodzaak vanuit het draagkrachtbeginsel. Over het algemeen maken deze vrijstellingen inbreuk op het draagkrachtbeginsel. In enkele gevallen wordt deze inbreuk echter gerechtvaardigd door een andere rechtsgrond. Daar waar de vrijstellingen afgeschaft of versoerd kunnen worden is gekeken naar de impact op de vermogensongelijkheid.

Allereerst kan van de kindvrijstelling geconcludeerd worden dat deze vrijstelling vanwege de huidige systematiek van een vaste voet-vrijstelling niet langer rechtvaardiging vindt in de verzorgingsgedachte. Ook het draagkrachtbeginsel vormt geen rechtvaardiging voor de vrijstelling in haar huidige vorm. De systematiek van voor 2010 dient teruggebracht te worden om de vrijstelling opnieuw aan te laten sluiten bij de verzorgingsgedachte. Een dergelijke systematiek houdt waarschijnlijk een substantieel verhoging van het totaal aan geheven erfbelasting in. Kinderen verkrijgen een zeer groot deel van al het geërfde vermogen en verkrijgen dit vaak op een leeftijd waarop de verzorgingsgedachte geen vrijstelling meer rechtvaardigt. Om de exacte budgettaire impact en effecten op de vermogensongelijkheid te berekenen ontbreekt helaas de nodige data.

Voor de kleinkindvrijstelling worden door de staatssecretaris verschillende rechtsgronden aangedragen. De enige van deze rechtsgronden die standhoudt is het familiegevoel. Mijns inziens dient deze rechtsgrond echter geen inbreuk op het draagkrachtbeginsel te rechtvaardigen. Om die reden dient de vrijstelling voor kleinkinderen afgeschaft te worden. Ook voor de kleinkindvrijstelling ontbreekt helaas de benodigde data om een exacte budgettaire impact en invloed op de vermogensongelijkheid te bepalen.

De vrijstelling voor eigenwoningschenken kan afgeschaft worden. De vrijstelling heeft ten doel onderwaterhypotheeken tegen te gaan. Tegenwoordig is daar echter nauwelijks sprake van en wordt de vrijstelling dan ook niet voor het beoogde doel gebruikt. Eventueel kan een vrijstelling blijven bestaan in situaties waar nog wel sprake is van een onderwaterhypotheek.

Afschaffen van deze vrijstelling samen met de andere verhoogde vrijstellingen in artikel 33 SW onder 5 heeft een geschatte budgettaire impact van 200 miljoen euro per jaar. Schenkingen onder toepassing van deze vrijstelling worden hoofdzakelijk gedaan door meer vermogende personen waardoor afschaffing van de vrijstelling een in verhouding tot de opbrengst grote impact zal hebben op de vermogensongelijkheid.

Voor de verhoogde schenkvrijstellingen voor kinderen en voor studiekosten in de schenkbelasting kom ik tot vergelijkbare conclusies. Voor de vrijstelling voor studiekosten is überhaupt geen rechtsgrond te vinden. De verhoogde kindvrijstelling vindt een rechtsgrond in de verzorgingsgedachte. In de praktijk wordt deze vrijstelling echter nagenoeg uitsluitend toegepast in situaties waarin de verzorgingsgedachte geen rechtvaardiging voor een verhoogde vrijstelling biedt. Daarom kunnen ook deze beide vrijstellingen afgeschaft worden. Voor deze vrijstellingen geldt dat de budgettaire impact van een afschaffing gering is maar wel vooral de meer vermogende Nederlanders treft. Hierdoor ontstaat een efficiënt maar gering effect op de vermogensongelijkheid.

De vrijstelling voor ouders vindt haar rechtsgrond in het mitigeren van dubbele belasting. Ik kom echter tot de conclusie dat er geen sprake is van dubbele belasting. Er wordt in geen enkele denkbare situatie tweemaal erfbelasting geheven van hetzelfde subject over dezelfde verkrijging. Deze vrijstelling heeft dus ook geen bestaansrecht en kan afgeschaft worden. Hoewel ouders maar een gering deel van de erfrechtelijke verkrijgingen ontvangen behoren zij wel tot de meest vermogende ontvangers. Afschaffing van de vrijstelling voor ouders zal dus een kleine maar wel doeltreffende impact hebben op de vermogensongelijkheid.

Voor partners geldt een zeer ruime vrijstelling binnen de successiewet. Een versobering van deze vrijstelling zou een grote budgettaire impact hebben en daarmee veel invloed kunnen hebben op de vermogensongelijkheid. De partnervrijstelling vindt echter een sterke rechtvaardiging in haar rechtsgrond namelijk de verzorgingsgedachte. Ook kan men betwiste of überhaupt draagkrachtvermeerdering plaatsvindt wanneer een partner erft. Versobering van de partnervrijstelling is daarom niet wenselijk.

Over de BOR is al veel fiscale literatuur verschenen waarin tegengestelde meningen worden geuit. Ik acht de literatuur die voor een versobering van de BOR pleit echter beter onderbouwt en objectiever. Ook lijkt de vraag om versobering mij passend vanuit de rechtsgronden en noodzaak van de BOR beredeneerd. Met een afschaffing van de BOR zou een financieel belang van 300 miljoen euro gemoeid zijn. De budgettaire impact van een versobering is afhankelijk van hoe deze versobering precies ingericht wordt. De BOR komt nagenoeg geheel ten goede aan de meest vermogende Nederlanders waardoor versobering van de regeling een positieve impact zal hebben op de vermogensongelijkheid.

De grondslag van de erf- en schenkbelasting kan dus uitgebreid worden door de volgende vrijstellingen te versoberen, af te schaffen of te hervormen: De kleinkindvrijstelling, de kindvrijstelling, de oudervrijstelling, de verhoogde vrijstellingen in de schenkbelasting voor kinderen in het algemeen, studiekosten en de eigen woning en als laatste de BOR. De partnervrijstelling biedt geen wenselijke mogelijkheden tot versobering of hervorming. Van de vrijstellingen die afgeschaft kunnen worden is van de drie vrijstellingen in de schenkbelasting en de BOR bekend wat daar de vermoedelijke budgettaire impact van gaat zijn. In totaal zou afschaffing van deze vrijstellingen 500 miljoen euro per jaar opleveren die hoofdzakelijk van de meer vermogende Nederlanders geheven wordt. Hierdoor is de invloed op de vermogensongelijkheid relatief groot ten opzichte van het budgettaire belang.

Van de overige vrijstellingen kan niet berekend worden wat de budgettaire impact gaat zijn. Wel kan een grove schatting gemaakt worden van deze budgettaire impact en van welke vermogensgroepen hun belastingdruk zullen zien stijgen als de vrijstellingen versoerd of afgeschaft worden.

Het afschaffen van vaste voet-vrijstellingen lijkt in eerste instantie vooral een grote impact te hebben op kleinere verkrijgingen en bij kleinere vermogens. Verhogingen van het tarief zouden daarentegen juist de grotere verkrijgingen harder raken. Hier staat wel tegenover dat uit onderzoek van het CPB blijkt dat vermogende mensen vaker een erfenis of schenking ontvangen. Tevens staat hiertegenover dat de erfbelasting progressief is en nagenoeg uitsluitend geheven wordt van mensen met een positief vermogen. Ook is van bepaalde vrijstellingen, zoals de oudervrijstelling, bekend dat zij hoofdzakelijk ten goede komen aan meer vermogende verkrijgers. Ook de versoering van vrijstellingen zal daarom in bepaalde gevallen de vermogensongelijkheid verkleinen.

Hoofdstuk 3: Mogelijkheden tot verhoging van de tarieven

Zoals eerder aangegeven zijn er twee opties om de erf- en schenkbelasting te verhogen. Men kan het tarief verhogen of de grondslag uitbreiden. In het vorige hoofdstuk is gekeken naar mogelijkheden om de grondslag uit te breiden. In dit hoofdstuk zal gekeken worden naar de mogelijkheden om de tarieven te verhogen. Een voordeel van tariefsverhogingen is dat hun impact groter wordt naarmate de belaste verkrijging hoger wordt. Het afschaffen van bijvoorbeeld een kleinkindvrijstelling van 20.000 euro resulteert bij een verkrijging van 100.000 euro in een extra heffing van 3.600 euro. Bij een verkrijging van 1.000.000 euro resulteert het afschaffen van deze vrijstelling in een extra heffing van 7.200 euro. Wanneer men echter het toepasselijk tarief met 3 procentpunten zou verhogen levert dit voor de eerste verkrijging een extra heffing op van 2.400 euro en bij de twee verkrijging van 29.400 euro. Tariefverhogende maatregelen raken grotere verkrijgingen dus veel harder dan grondslaguitbreidende maatregelen. Hierdoor zullen tariefverhogende maatregelen een groter effect hebben op de vermogensongelijkheid dan grondslaguitbreidingen. De vermogensongelijkheid wordt immers vooral in stand gehouden door de overdracht van grote vermogens.

3.1 Vergroten van de tarief progressie

Een uitdaging voor het vaststellen van de optimale tarieven voor de Successiewet is dat het draagkrachtbeginsel geen optimaal tarief voorschrijft. Het is niet mogelijk om op basis van dit beginsel één optimale vaststaande tarief lijn te kiezen.¹³⁴ Men wil op basis van het draagkrachtbeginsel eenieder relatief gelijk belasten, dus belasten naar zijn of haar draagkracht. Het is echter niet mogelijk om vast te stellen hoeveel extra draagkracht 1 euro aan extra inkomen iemand oplevert. Iemand kan bijvoorbeeld een zorgverplichting hebben naar zijn kinderen waardoor de extra euro in zijn geheel niet vrij besteedbaar is maar aan deze kinderen besteed moet worden. Bij een ander kan deze euro echter wel in zijn volledigheid vrij besteedbaar zijn. Vanwege dergelijke verschillen is het onmogelijk om een wetenschappelijk onderbouwde tarief lijn vast te stellen op basis van het draagkrachtbeginsel.¹³⁵ Om deze reden wordt vaak een vast tarief gekozen en worden vrijstellingen en kortingen gehanteerd om rekening te houden met individuele omstandigheden die de draagkracht beïnvloeden. Daarbij komt nog dat men kan stellen dat een niet progressief tarief ook een heffing naar draagkracht is omdat mensen met een hoger inkomen in absolute bedragen meer betalen. Omdat het draagkrachtbeginsel dus niet één optimaal tarief voorschrijft is het bepalen van het optimale tarief lastig. Men zou zelfs kunnen stellen dat alle tarieven in de inkomstenbelasting en Successiewet simpelweg arbitrair gekozen zijn.¹³⁶

¹³⁴ van Vroonhoven-Kok, M. drs. J. N., & Ydema, prof. mr. O. I. M. (2001). Evenredig en rechtvaardig. *Weekblad Fiscaal Recht*, 6445, 1095-1127.

¹³⁵ Kamerstukken II 1988/89, 20595, nr. 13, p. 2-5.

¹³⁶ van Vroonhoven-Kok, M. drs. J. N., & Ydema, prof. mr. O. I. M. (2001). Evenredig en rechtvaardig. *Weekblad Fiscaal Recht*, 6445, 1095-1127; Hoogeveen, Mr. dr. M. J. (2021). IB.2.3.2.A Progressief tarief. In *Cursus Belastingrecht Inkomstenbelasting*. Wolters Kluwer; Hoogeveen, Mr. dr. M. J. (2021). IB.2.3.1.B De tariefstructuur in verband met draagkracht. In *Cursus Belastingrecht Inkomstenbelasting*. Wolters Kluwer; Van Kempen, M. D. M. L. M. (2021). IB.0.0.1 De grondslag van de inkomstenbelasting. In *Cursus Belastingrecht inkomstenbelasting*. Wolters Kluwer; Stevens, L. G. M. (1980). *Belasting naar draagkracht*. Kluwer.

3.1.1 Een derde tariefschijf in de Successiewet

Ondanks dat tarieven moeilijk te toetsen zijn aan het draagkrachtbeginsel kan er zeker wat zinnigs over gezegd worden, in het bijzonder in de context van vermogensongelijkheid. Het CPB heeft in april 2020 bijvoorbeeld voorgesteld om een derde tariefschijf toe te voegen aan de Successiewet.¹³⁷ Deze tariefschijf verhoogt het tarief van alle groepen verkrijgers met 10% voor zover verkrijgingen meer bedragen dan 253.446 euro.¹³⁸ Gebaseerd op eerder onderzoek stelt het CPB dat een dergelijke derde tariefschijf de vermogensongelijkheid zal verkleinen.¹³⁹ Het CPB verwacht dat er een budgettair belang van 200 miljoen euro met het voorstel gemoeid gaat.

Het ministerie van Financiën neemt de stellingen van het CPB over in haar bouwstenennotitie. In het rapport Belasten van vermogen wordt bepleit een extra tariefschijf toe te voegen voor verkrijgingen vanaf 300.000 euro.¹⁴⁰ Ook in dit geval gaat het om een tariefschijf waarvoor alle groepen de tarieven 10% hoger zijn dan de huidige toptarieven. Ook het ministerie van Financiën ziet een dergelijke maatregel als een effectief en belangrijk middel tegen de vermogensongelijkheid.¹⁴¹ In het rapport wordt wel voorgesteld om de maatregel budget neutraal te maken door haar te combineren met een vaste voet-vrijstelling van 30.000 euro voor alle verkrijgers behalve partners. Het doel van de vrijstelling is om voldoende draagvlak te creëren voor de tariefsverhoging. Door de tariefsverhoging te combineren met een vrijstelling wordt de belastingdruk voor een groot deel van de (kleinere) erfrechtelijke verkrijgingen lager.¹⁴²

3.1.2 Voor- en tegenargumenten

Vanuit het CPB en het ministerie van Financiën wordt dus bepleit om de toepasselijke tarieven in de Successiewet te verhogen door ze progressiever te maken. Een dergelijke maatregel sluit aan bij de ideeën van Piketty maar is lastig te toetsen aan het draagkrachtbeginsel. Wel kunnen andere argumenten meespelen in de keuze voor of tegen tariefsverhoging. Zo kan voor de bepaling van tarieven aansluiting gezocht worden bij andere belastingen naar draagkracht. Van Vijfeijken stelt bijvoorbeeld voor aansluiting te zoeken bij de tarieven van box 3 als meest vergelijkbare belasting naar draagkracht.¹⁴³ De Successiewet kent in de praktijk een effectief tarief van 11.8% voor erfenissen en 6.4% voor schenkingen.¹⁴⁴ De effectieve belastingdruk in box 3 is helaas lastig te bepalen omdat de daarvoor benodigde data niet beschikbaar is. Ook is er veel discussie over deze belastingdruk omdat in bepaalde situaties de belastingdruk ver boven de 100% kan uitstijgen bij lage rendementen. Het lijkt echter aannemelijk dat met het per 2021 ingevoerde stelsel de wetgever streeft naar een wezenlijk hogere belastingdruk op grote vermogens dan 11.8%.¹⁴⁵ In dit kader is er dus ruimte om de tarieven op grote verkrijgingen te verhogen zoals wordt voorgesteld.

¹³⁷ CPB. (2020). *Kansrijk belastingbeleid*. p. 132.

¹³⁸ Het CPB sluit aan bij 253.446 euro zijnde een verdubbeling van de huidige schijfgrens in de Successiewet.

¹³⁹ CPB. (2020). *Kansrijk belastingbeleid*. p. 130.

¹⁴⁰ Ministerie van Financiën. (2020). *Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, Belasten van vermogen*. p.62.

¹⁴¹ Ministerie van Financiën. (2020). *Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, Belasten van vermogen*. P. 7 & 62.

¹⁴² Ministerie van Financiën. (2020). *Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, Belasten van vermogen*. P. 62.

¹⁴³ Van Vijfeijken, I. (2020). *Bouwstenen voor een betere Successiewet? Weekblad Fiscaal Recht*, 7348(152–156).

¹⁴⁴ CPB. (n.d.). *Effect van erfenissen en schenkingen op vermogensongelijkheid en de rol van belastingen*. p. 8.

¹⁴⁵ *Kamerstukken II 2020/21*, 35 577, nr. 3.

Daarbij komt nog dat regelmatig gesteld wordt dat een erfenis of schenking een ‘windfall profit’ is. Deze visie berust op het buitenkansbeginsel. Men bedoelt hiermee dat de ontvanger van de erfenis of schenking deze zomaar gekregen heeft zonder daar iets voor te hoeven doen. Wanneer dit het geval is zou deze erfenis of schenking hoger belast moeten worden dan inkomen uit arbeid of vermogen waar de ontvanger een tegenprestatie voor levert (hard voor werkt). Het probleem met dit argument is echter dat de tegenprestatie die iemand voor zijn inkomen levert lastig is vast te stellen. In de praktijk is nagenoeg niet te bepalen in hoeverre een erfenis een ‘windfall profit’ is en in hoeverre bijvoorbeeld een beloning voor verzorging op de oude dag. Daarom lijkt dit windfall-profit-argument mij in de praktijk moeilijk toepasbaar.

Naast een vergelijking met andere draagkrachtheffingen kan ook de doelmatigheid een argument zijn voor de verhoging van de tarieven in de Successiewet. De erfbelasting is een van de minst verstorende heffingen die we in Nederland kennen.¹⁴⁶ Dat wil zeggen dat wijzigingen in de erfbelasting relatief weinig effect hebben op het handelen van personen. Dit effect wordt vanuit economisch perspectief als positief ervaren waardoor het pleit voor een relatief hoge erfbelasting.¹⁴⁷

Als laatste vraagt de gelijkheid van kansen om een hoge en progressieve erfbelasting. Zoals ook in de bouwstenennotitie opgemerkt wordt is het ontvangen van een erfenis een kwestie van het winnen van de geboorteloterij.¹⁴⁸ Op die manier veroorzaken erfenissen willekeurige ongelijkheid. Afhankelijk van wie iemands ouders zijn staat deze persoon met 1-0 achter of voor in het leven zonder daar zelf iets voor gedaan te hebben. Een hoger erfbelastingtarief verkleint deze willekeurige ongelijkheid. In 2011 is een groot Engels onderzoek verschenen waarin voorstellen worden gedaan voor de modernisering van het Engelse belastingstelsel. Ook hier komt de gelijkheid van kansen als primair punt naar voren en wordt aangeraden de erf- en schenkbelasting wezenlijk te verhogen om deze gelijkheid te waarborgen.¹⁴⁹

Naast deze argumenten voor tariefsverhoging zijn er ook enkele tegenargumenten. Zo kan een hogere schenk- en erfbelasting voor grote verkrijgingen resulteren in kapitaalvlucht waarbij vermogende personen emigreren of hun vermogen verplaatsen om zo de belasting te ontwijken. Ook stimuleert een hogere belasting belastingplichtigen om aan de slag te gaan met complexe en dure estate planning. De heffing is echter zoals hierboven aangehaald een van de minst verstorende die we in Nederland kennen.¹⁵⁰ Het eerder in hoofdstuk twee aangehaalde principe van familie eigendom pleit echter voor lagere belasting op erfenissen en schenkingen binnen de familiesfeer.

Een andere keerzijde van verhoging van de erfbelastingtarieven is de impopulariteit van deze heffing. Uit de tot nu toe gedane onderzoeken blijkt dat de erfbelasting een onpopulaire heffing is.¹⁵¹

¹⁴⁶ Zie in dit kader: De Kam, F. (2018). Hogere erfbelasting maakt belastingstelsel doelmatiger. In *Voor Wie is de Erfenis* (Paul de Beer, pp. 83–104). Vangennep; van Gilst, drs. J. J., Nijboer, D. H., & Caminada, dr. C. L. J. (2008). De successiebelasting vanuit economisch perspectief. *Weekblad Fiscaal Recht*, 6793(1423–1443).

¹⁴⁷ De Kam, F. (2018). Hogere erfbelasting maakt belastingstelsel doelmatiger. In *Voor Wie is de Erfenis* (Paul de Beer, pp. 83–104). Vangennep.

¹⁴⁸ Ministerie van Financiën. (2020). *Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, Belasten van vermogen*. p.55.

¹⁴⁹ Institute for fiscal studies. (2011). *Tax by Design* (J. Mirrlees (ed.)). Oxford University Press & IFS. Paragraaf 15.2.

¹⁵⁰ De Kam, F. (2018). Hogere erfbelasting maakt belastingstelsel doelmatiger. In *Voor Wie is de Erfenis* (Paul de Beer, pp. 83–104). Vangennep.

¹⁵¹ Ministerie van Financiën. (2020). *Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, Belasten van vermogen*. p.56.

Verhogingen van de belasting liggen daarom politiek gevoelig. Onder de linkse en progressieve partijen is er echter wel breed draagvlak om de heffing te verhogen en progressiever te maken.¹⁵²

3.1.3. Conclusie

Mijns inziens zijn de argumenten voor tariefsverhoging door een derde tariefschijf overtuigender dan de argumenten tegen. Daarom ben ik een voorstander van het voorstel van het CPB om het toepasselijk tarief met 10% te verhogen voor verkrijgingen boven de 253.446 euro. Ook het tariefvoorstel gedaan in de bouwstenennotitie lijkt mij een vooruitgang ten opzichte van de huidige situatie al lijkt de daarmee gepaard gaande vrijstelling mij minder wenselijk dan de door mij in hoofdstuk 2 voorgestelde structuur van vrijstellingen.

3.2 Een derde progressie in de Successiewet

Een andere tariefgerelateerde optie om de vermogensongelijkheid tegen te gaan is het invoeren van een derde progressie in de Successiewet. Binnen de huidige tariefstructuur van de Successiewet stijgt het toepasselijke tarief naarmate de verkrijging groter wordt en naarmate de verkrijger qua verwantschap verder van de erflater/schenker af staat. Dit zijn de eerste en tweede progressie. Een derde progressie zou het tarief laten stijgen naarmate de ontvanger van de erfenis of schenking vermogender is. De Spaanse erfbelasting kent bijvoorbeeld een dergelijke derde progressie. Ook in Nederland is de invoering van een derde progressie al eens eerder ter sprake gekomen. Bijvoorbeeld bij discussies over de Successiewet in onder andere 1981 en 2010.¹⁵³ De derde progressie heeft het echter nog nooit tot onderdeel van de wet geschopt. De noodzaak is momenteel als gevolg van de groeiende vermogensongelijkheid echter groter dan ooit. Ook de technologische mogelijkheden om een dergelijke progressie daadwerkelijk uit te voeren zijn beter dan ooit. Vandaar dat ik de discussie over de derde progressie opnieuw wil voeren.

Een derde progressie kan op verschillende manieren ingevoerd worden. Allereerst is het mogelijk een derde progressie in te voeren als vervanging van de tweede progressie. De verschuldigde belasting stijgt dan niet meer gebaseerd op de omvang van de verkrijging maar gebaseerd op het totale vermogen van de ontvanger. Een andere mogelijkheid is om een derde progressie in te voeren naast de al bestaande tweede progressie. Bijvoorbeeld via een tariefopslag die afhankelijk is van het vermogen van de ontvanger. Deze laatste optie is onderdeel van de Spaanse erfbelasting.¹⁵⁴

¹⁵² Borovitskaya, A. (2021). PVV wil af van erfbelasting, terwijl VVD en CDA niks willen veranderen. *Businessinsider*; Kroonenberg, H. (2021). Verkiezingen 2021: wat zijn de gevolgen voor de schenk- en erfbelasting?. *Van Lanschot*.

¹⁵³ *Kamerstukken II 2008/09*, 31930, nr. 9, p. 7-8.

Kamerstukken II 1979/80, 16016, nr. 3, p. 17-18.

¹⁵⁴ *Kamerstukken II 2008/09*, 31930, nr. 9. P. 7.

3.2.1. Voor- en tegenargumenten

Een voordeel van een derde progressie is dat het een zeer efficiënte maatregel tegen vermogensongelijkheid is. Het tarief is hoger voor meer vermogende ontvangers waardoor een direct positief effect ontstaat op de vermogensongelijkheid. Een tweede voordeel is dat het draagkrachtbeginsel mogelijk beter gediend zou zijn door het toevoegen van een derde progressie. Het draagkrachtbeginsel komt als rechtsgrond nu tot uitdrukking in de tweede progressie.¹⁵⁵ Het tarief stijgt immers naarmate de verkrijging groter wordt. Twee personen kunnen echter een verschillende draagkrachttoename ervaren bij een gelijke verkrijging. Iemand die geen of nauwelijks vermogen heeft zal niet zijn hele verkrijging als vrij besteedbaar inkomen kunnen aanwenden. Iemand die wel veel vermogen heeft kan dit vermoedelijk wel. Het draagkrachtbeginsel zou er daarom bij gediend zijn het vermogen van de ontvanger mee te nemen bij de bepaling van erf- of schenkbelasting. Tegenstanders van een derde progressie dragen echter aan dat het draagkrachtbeginsel al afdoende gediend wordt met de tweede progressie.¹⁵⁶ Hoewel het waar is dat de tweede progressie aansluit bij het draagkrachtbeginsel lijkt het mij dat het draagkrachtbeginsel beter gediend zou zijn als ook het vermogen van de ontvanger meegenomen zou worden bij het bepalen van de erfbelasting.

Het grootste nadeel van een derde progressie ligt binnen de uitvoeringssfeer. Een derde progressie zou moeten steunen op een verband tussen verschillende belastingen. Het lastige hieraan is dat men niet simpelweg het box 3 vermogen kan nemen als een accurate afspiegeling van iemands vermogen. Om een accuraat beeld te scheppen van de vermogenspositie van personen moet ook vermogen in box 1 en box 2 meegenomen worden. De staatssecretaris geeft aan dat een dergelijk systematiek een zeer zware last zou zijn voor de belastingdienst omdat de noodzakelijke systemen nog niet bestaan en de benodigde gegevens nog niet beschikbaar zijn.¹⁵⁷

Een ander nadeel dat door de staatssecretaris aangegeven wordt is dat een derde progressie een straf op sparen inhoudt.¹⁵⁸ Meer vermogende personen worden immers hoger belast waardoor fanatieke spaarders met een hoger belastingtarief zullen worden geconfronteerd.

Het derde en laatste tegenargument dat de staatssecretaris aandraagt is dat het gelijkheidsbeginsel geschonden zou worden door een derde progressie. Twee verkrijgers met een identieke verkrijging kunnen immers ongelijk belast worden. De vraag is dan of de verschillende vermogenspositie van de verkrijgers hen tot verschillende gevallen maakt, de staatssecretaris beantwoordt deze vraag ontkennend.

3.2.2 Literatuur over de derde progressie

In de literatuur wordt verschillend tegen deze opvattingen aangekeken. Sonneveldt omschrijft de argumenten van de staatssecretaris als “valide” terwijl de redactie van vakstudienieuws kritischer ten opzichte van de gegeven argumenten staat.¹⁵⁹

¹⁵⁵ *Kamerstukken II* 2008/09, 31930, nr. 9, p. 7-8.

¹⁵⁶ Zie in dit kader ook bron 155 en 159.

¹⁵⁷ *Kamerstukken II* nr. 2008/09, 31930, nr. 9.

¹⁵⁸ *Kamerstukken II* nr. 2008/09, 31930, nr. 9.

¹⁵⁹ Redactie Vakstudie Nieuws. (2009). SCHENK- EN ERFBELASTING; *Nota naar aanleiding van het verslag. Vakstudie Nieuws*, 41(41.1-41.3); Sonneveldt, F. (2017). De wenselijkheid van een herziening van de Successiewet 1956. In *Fiscale vernieuwing op komst? (p. paragraaf 4.4)*. Wolters Kluwer.

De redactie zet vraagtekens bij het argument van de staatssecretaris op het gebied van uitvoerbaarheid en zij hekelt het gebrek aan maatschappelijk onderzoek naar draagvlak voor een derde progressie. Hofstra is een sterk voorstander van een derde progressie.¹⁶⁰ Hofstra beroept zich als voorstander op een betere invulling van het draagkrachtbeginsel en een positieve invloed op de ongelijkheid. Ook Stevens is een voorstander van een derde progressie met als voornaamste reden een betere integratie van het draagkrachtbeginsel in de heffing omdat het vermogen van de ontvanger relevant is voor diens draagkrachttoename.¹⁶¹ Stevens doet zijn voorstel tot invoering van een derde progressie wel in de context van zijn idee om de erfbelasting in de inkomstenbelasting te integreren en erfrechtelijke verkrijgingen als inkomen te belasten. Detiger is juist een fel tegenstander van een derde progressie.¹⁶² Detiger beroept zich vooral op een eventuele schending van het gelijkheidsbeginsel. Omdat gelijke verkrijgingen door een derde progressie anders belast kunnen gaan worden. Sonneveldt sluit als tegenstander van een derde progressie aan bij de drie argumenten van de staatssecretaris namelijk de uitvoerbaarheid, het gelijkheidsbeginsel en de straf op sparen. Tevens neemt hij het argument over dat het draagkrachtbeginsel al gediend wordt door de tweede progressie.

De discussie in de literatuur over de derde progressie speelt zich voor een groot deel af rondom het draagkrachtbeginsel. Tegenstanders van een derde progressie dragen aan dat er geen ruimte voor een dergelijke systematiek is in de Successiewet omdat het draagkrachtbeginsel al gediend wordt door de tweede progressie. Hoewel het waar is dat het draagkrachtbeginsel gediend wordt door de tweede progressie ben ik van mening dat een derde progressie beter invulling zal geven aan het draagkrachtbeginsel. Wanneer twee personen verschillende vermogens bezitten hebben zij een verschillende draagkracht. Een gelijke vermogenstoename kan bij deze personen ook een verschillende draagkrachttoename opleveren. Voor meer vermogende personen is het waarschijnlijk dat nieuw vermogen dat zij ontvangen vrij besteedbaar is terwijl dit voor minder vermogende personen vaker niet het geval zal zijn. Men ziet een vergelijkbare argument bijvoorbeeld terug in de huidige vormgeving van box 3. Bij de bepaling van het forfaitaire rendement in deze box wordt immers aangenomen dat personen met meer vermogen een hoger rendement behalen omdat zij dit vermogen vrij kunnen besteden en dus ook risicovoller kunnen beleggen dan minder vermogende personen. Wanneer men deze theorie volgt zou het binnen de Successiewet logisch zijn rekening te houden met het al aanwezige vermogen van een ontvanger bij de bepaling van diens draagkracht.

Een ander hier sterk aan gerelateerd onderwerp dat veel in de literatuur over de derde progressie terugkomt is het gelijkheidsbeginsel. Wanneer een derde progressie ingevoerd wordt kan het immers voorkomen dat twee personen die een gelijk bedrag erven van een erfgenaam tot wie zij in een gelijke relatie staan verschillend belast worden. De vraag die dan rijst is of het gelijkheidsbeginsel hierdoor geschonden wordt. Deze vraag hangt nauw samen met de vraag of de draagkrachttoename van deze beide erfgenamen verschillend is. Wanneer men deze vraag bevestigend beantwoord is er immers sprake van ongelijke gevallen en dus geen schenking van het gelijkheidsbeginsel.

¹⁶⁰ Hofstra, H. J. (1946). *Socialistische Belastingpolitiek*,. De arbeiderspers.

¹⁶¹ Stevens, L. G. M. (1989). De successiewet geïntegreerd. In *Vermogensvorming onder belastingdruk : opstellen ter gelegenheid van het zevende lustrum van De Nederlandse Federatie van Belastingconsulenten*. Kluwer.

¹⁶² Detiger, J. G. (1962). *Taxes on property*. In *Impôts sur la fortune y inclus droits de la succession*. debt management (p. 103 e.v.). Institut international de finances publiques.

Hoewel ik zelf van mening ben dat er sprake kan zijn van een verschil in draagkracht toename bij een gelijke verkrijging, zoals hierboven uiteengezet, herken ik de moeilijke relatie van een derde progressie met het gelijkheidsbeginsel.

3.2.3. Conclusie

Persoonlijk vind ik de argumenten voor een dergelijke derde progressie namelijk het tegengaan van vermogensongelijkheid en het beter dienen van het draagkrachtbeginsel, zwaarwegend. De tegenargumenten verdienen mijns inziens echter nader onderzoek. Voor een eventuele derde progressie ingevoerd zou kunnen worden zal nader gekeken moeten worden naar de verhouding tot het gelijkheidsbeginsel en de uitvoerbaarheid van een dergelijke systematiek.

3.3 Verlaagd tarief voor kinderen en partners

De huidige tariefstructuur van de Successiewet kent een substantieel lager tarief voor kinderen en partners. Deze groep kent een tarief van 10 tot 20 procent terwijl voor overige verkrijgers een tarief van 30 tot 40 procent geldt. Een lager effectief tarief voor deze groep bestaat al sinds de instelling van de eerst erfbelasting in Nederland.¹⁶³ Het lagere tarief voor deze groepen vindt echter geen rechtsgrond in het draagkrachtbeginsel.¹⁶⁴ De draagkracht van deze groep verkrijgers geeft immers geen aanleiding tot een lagere heffing. Ook de verzorgingsgedachte rechtvaardigt geen verlaagd tarief. Er geldt in veel gevallen wel een zorgplicht voor verkrijgers uit deze groep maar niet in alle gevallen en voor onbepaalde bedragen. Daarom kan aan deze zorgplicht geen invulling gegeven worden door een voor de gehele groep geldend verlaagd tarief. De zorgplicht voor deze groep kan beter tot uiting komen in een vrijstelling. Zie in dit kader ook de paragrafen 2.3 en 2.8 van deze thesis.

3.3.1 Voor- en tegenargumenten

In de literatuur wordt het verlaagde tarief voor kinderen en partners dan ook vooral verdedigd aan de hand van het principe van "familie-eigendom"¹⁶⁵ en het buitenkansbeginsel.¹⁶⁶ Deze argumenten zijn gebaseerd op het standpunt dat eigendom niet alleen van een persoon is maar ook een stukje van zijn of haar directe familie. De overgang van deze eigendom naar directe familie zou daarom ontzien moeten worden bij de heffing van erf- en schenkbelasting. Daarnaast gaat men er in dit kader vanuit dat (een van) de rechtsgrond(en) van de erf- en schenkbelasting het buitenkansbeginsel is. Het ontvangen van een erfenis of schenking is volgens dit beginsel een buitenkans waar men niets voor heeft hoeven doen en zou daarom belast moeten worden. Dit gaat echter minder op voor erfenissen of schenkingen van partners en ouders die in de eerste plaats in de lijn der verwachting liggen en waar men misschien ook wel een tegenprestatie voor heeft geleverd. Bijvoorbeeld in de vorm van verzorging van de erflater of schenker en bij partners mogelijk ook in de vorm van een (indirecte)bijdrage aan de opbouw van het vermogen.

¹⁶³ Zie in dit kader de Successiewet 1859.

¹⁶⁴ Zie in dit kader: Sprenger van Eyck, J. P. (1930). *De wetgeving op het recht van successie van overgang en van schenking*. Opnieuw om- en bijgewerkt door B.J. de Leeuw. (7e ed.). Nijhoff. p.52.
En meer recent: Van Vijfeijken, I., & Gubbels, N. (2020). *Cursus Belastingrecht, S&E.1.1.0.A Inleiding*. In *Cursus belastingrecht schenk- en erfbelasting*. Wolters Kluwer.

¹⁶⁵ Drukker, M. (1957). *Beschouwingen over de Successiewet 1956*. Uitgeverij Fed. P.19 & 20; *Kamerstukken II 1948*, 915, nr. 3, p. 20.

¹⁶⁶ *Kamerstukken II 2008/09*, 31 930, nr. 9, p. 7.

Het buitenkansbeginsel is daarom bij erfenissen en schenkingen ontvangen door kinderen en partners een minder sterke rechtsgrond waardoor men kan stellen dat in deze situaties dan ook minder geheven zou moeten worden.

Het lagere tarief voor kinderen en partners vormt dus een inbreuk op het draagkrachtbeginsel die verdedigd wordt op basis van het principe van familie-eigendom en het buitenkansbeginsel. In dit kader is tevens relevant dat een lage belastingdruk voor kinderen en partners een groot maatschappelijk draagvlak kent. Dit wordt gestaafd door het feit dat deze systematiek al sinds het ontstaan van de erfbelasting onderdeel van de wet is maar wordt ook empirisch onderbouwd door een onderzoek van Motivaction uit 2003.¹⁶⁷ Uit dit onderzoek blijkt dat van alle verkrijgers er het meeste draagvlak is voor een lage belastingdruk bij verkrijgingen door kinderen en partners. Dit maatschappelijk draagvlak wordt verder gestaafd door het feit dat nagenoeg alle West-Europese landen een verlaagde erfbelastingdruk voor kinderen en partners hanteren.¹⁶⁸

Op de vermogensongelijkheid heeft het afschaffen van het verlaagde tarief vermoedelijk een gematigde invloed. Verhoging van de erf- en schenkbelasting vermindert de vermogensongelijkheid in nagenoeg alle gevallen.¹⁶⁹ Een verhoging van het tarief is daarbij over het algemeen effectiever dan het uitbreiden van de grondslag omdat grote verkrijgingen relatief harder worden geraakt door tariefsverhogingen. Van de drie in dit hoofdstuk besproken tariefsverhogingen is het afschaffen van het verlaagde partner en kind tarief echter wel degene met het minst directe effect op de vermogensongelijkheid. De andere twee tariefmaatregelen vinden namelijk specifiek toepassing op grote verkrijgingen of vermogende verkrijgers terwijl afschaffing van het verlaagde tarief niet specifiek deze groepen treft.

In dit kader dient echter wel opgemerkt te worden dat een afschaffing van het lage tarief voor partners binnen de erfbelasting alleen grote erfrechtelijke verkrijgingen treft vanwege de zeer ruime partnervrijstelling. Wat betreft de erf- en schenkbelastingdruk van partners speelt echter ook mee dat de heffing van erf- en schenkbelasting van partners wellicht in zijn geheel niet wenselijk is. Er zijn sterke argumenten die tegen heffing in deze situatie pleiten. Zo kan onder andere gesteld worden dat partners een economische eenheid zijn en dat dus geen verrijking plaatsvindt als men vermogen van een partner verkrijgt. Ook kan men stellen dat de draagkracht van de langstlevende partner vermoedelijk niet toeneemt als een partner overlijdt. Zie voor een verdere toelichting van deze argumenten paragraaf 2.8 van deze Thesis en de daar aangehaalde literatuur.

3.3.2 Conclusie

Al met al is het primaire argument tegen een verlaagd tarief voor partners en kinderen de schending van het draagkrachtbeginsel. Dit argument dient mijns inziens zwaarder te wegen dan de argumenten voor deze tariefdifferentiatie op basis van het buitenkansbeginsel en het principe van familie-eigendom. Het draagkrachtbeginsel is mijns inziens immers de primaire rechtsgrond voor de heffing van erf- en schenkbelasting.

¹⁶⁷ Ossenbruggen, R., & de Rooij, K. (2003). *Maatschappelijke opvattingen over Successiebelasting*.

¹⁶⁸ Freundenthal, P. D. M., Janssen, M. R. L. M. C., & Bout, mw. mr. D. J. K. (2006). *Schenkings- en successierecht een blijvend gegeven?*

¹⁶⁹ Zie in dit kader de inleiding van hoofdstuk 2 van dit onderzoek alsmede het daar aangehaalde: de Beer, P. T. (2007). De belaste dood: belastingheffing op erfenissen. In *Belasting met Beleid*. Sdu Uitgevers.

Het grote maatschappelijke draagvlak voor de tariefdifferentiatie alsmede de gematigde impact op de vermogensongelijkheid doen mij echter vermoeden dat het verlaagde tarief niet snel zal worden aangepast. Verhoging van het tarief voor kinderen en partners vereist zeer veel politieke moed. Tegenover deze politieke moed staat een groot maar mogelijk niet heel efficiënt effect op de vermogensverdeling.

Partners en kinderen ontvangen immers een groot deel van totaal aan erfenissen waardoor een tariefsverhoging voor deze groep een substantieel effect heeft op het totaal aan geheven erfbelasting. Een tariefsverhoging voor partners en kinderen treft echter niet nagenoeg uitsluitend vermogende personen of grote verkrijgingen waardoor het effect op de vermogensongelijkheid vermoedelijk minder direct is dan bij de andere in dit hoofdstuk besproken tariefsaanpassingen.

Hoofdstuk 4: Conclusie

Zonder het draagkrachtbeginsel te schaden zijn er een aantal aanpassingen aan de Successiewet mogelijk die kunnen helpen de wet aan te passen tot een effectiever middel tegen vermogensongelijkheid. Deze aanpassingen zijn te verdelen in twee categorieën: uitbreidingen van de grondslag en wijzigen van de tariefstructuur.

De grondslag kan verbreed worden door aanpassing van de geldende vrijstellingen. Binnen de schenkbelasting gelden eenmalig verhoogde vrijstellingen voor een kind, de dure studie van een kind en de eigen woning van een ontvanger. Geen van deze vrijstellingen berust echter op het draagkrachtbeginsel of een andere nog geldige rechtsgrond. Deze vrijstellingen kunnen dus worden afgeschaft. De eigenwoning gerelateerde vrijstelling kan eventueel in stand blijven voor situaties waarin daadwerkelijk sprake is van een onderwaterhypotheek. Afschaffing van de vrijstelling vermindert de mogelijkheden om vermogen belastingvrij over te dragen naar de volgende generatie waardoor op termijn een positief effect op de vermogensongelijkheid ontstaat. Dit effect wordt vergroot doordat de vrijstelling vooral door meer vermogende personen worden gebruikt.

Binnen de erfbelasting kan in de eerste plaats de kindvrijstelling versoerd worden. Een kindvrijstelling vindt een valide rechtsgrond in de verzorgingsgedachte. Deze verzorgingsgedachte wordt echter niet gediend door de huidige vrijstelling. Binnen het huidige systeem komt de vrijstelling hoofdzakelijke ten goede aan financieel onafhankelijke kinderen. De vrijstelling voor deze groep kan afgeschaft worden. De meest uitvoerbare manier om dit te doen is het herintroduceren van een koppeling aan de leeftijd van het kind.

Voor de vrijstelling voor kleinkinderen wordt het familiegevoel of principe van familie-eigendom als rechtsgrond aangedragen. Deze rechtsgronden komen bij de kindvrijstelling ook naar voren. Mijns inziens weegt deze rechtsgrond op zichzelf echter niet zwaar genoeg om een inbreuk op het draagkrachtbeginsel doormiddel van zowel een verlaagd tarief als een vrijstelling te rechtvaardigen. De kleinkindvrijstelling kent geen andere valide rechtsgronden en kan daarom mijns inziens afgeschaft worden.

De vrijstelling voor ouders ontleent haar bestaan aan het mitigeren van dubbele heffing. Mijns inziens vindt er echter geen dubbele heffing plaats wanneer ouders een belaste erfenis ontvangen. Er wordt namelijk niet bij dezelfde persoon over hetzelfde vermogen tweemaal erfbelasting geheven. Iedere draagkracht vermeerdering wordt meer één keer belast. Op grond daarvan dient de ouder vrijstelling afgeschaft te worden.

De BOR vindt haar rechtvaardiging in het waarborgen van de continuïteit van ondernemingen. De BOR heeft als doel het voorkomen van liquiditeitsproblemen bij de overdracht van ondernemingen. Voor dit doel is de huidige vrijstelling te ruim en kan volstaan worden met een uitstel van betalingsregeling in plaats van een vrijstelling. In de fiscale literatuur is er veel discussie over de BOR. Opvallend in deze discussie is dat voorstanders van de ruime BOR nagenoeg altijd aan advieskantoren verbonden zijn terwijl degenen die pleiten voor versoering meer diverse achtergronden hebben. De BOR wordt hoofdzakelijk gebruikt door de meest vermogende Nederlanders waardoor een versoering ervan een zeer efficiënt effect heeft op de vermogensongelijkheid.

Partners kennen een zeer ruime vrijstelling voor erfrechtelijke verkrijgingen. Deze vrijstelling ontleent haar bestaansrecht aan de verzorgingsgedachte. De verzorgingsgedachte wordt daadwerkelijk gediend door de vrijstelling waardoor het onwenselijk zou zijn de vrijstelling voor partners af te schaffen of te versoberen. Daarnaast kan men zich afvragen in hoeverre er daadwerkelijk draagkrachtvermeerdering zal plaatsvinden bij de langstlevende wanneer een partner overlijdt.

In de context van de tot nu toe voorgestelde aanpassingen aan de Successiewet is het echter wel belangrijk om stil te staan bij het effect van het versoberen van vaste voet-vrijstellingen op de vermogensongelijkheid. Het nadeel aan het afschaffen van vaste voet-vrijstellingen is dat kleinere verkrijgingen er in verhouding harder door geraakt worden dan grotere verkrijgingen. Hier staat echter tegenover dat uit onderzoek van het CPB blijkt dat meer vermogende Nederlanders een grotere kans hebben een erfenis of schenking te ontvangen. Deze groep wordt dus harder geraakt door iedere verhoging van de erf- of schenkbelasting dan andere groepen. Tevens zorgt de progressieve tariefstructuur ervoor dat grotere verkrijgingen in absolute getallen meestal harder geraakt worden door het afschaffen van vrijstellingen dan kleinere verkrijgingen. Ook is van bepaalde vrijstellingen bekend dat zij hoofdzakelijk door zeer vermogende personen gebruikt worden waardoor afschaffing van de vrijstelling ook hoofdzakelijk deze groep treft. Voor de vrijstellingen waarvan dergelijke gegevens niet bekend zijn is nader onderzoek nodig naar de impact van een versobering op de vermogensongelijkheid om deze impact precies in kaart te brengen.

Maatregelen die het tarief verhogen zijn waarschijnlijk ondanks het bovenstaande effectiever tegen de vermogensongelijkheid dan grondslaguitbreidingen. Dergelijke maatregelen raken grote verkrijgingen namelijk harder dan kleine verkrijgingen waardoor de heffing van erfbelasting het meest verhoogd wordt bij de overdracht van grote vermogen.

De tariefstructuur van de Successiewet kan op verschillende manieren worden aangepast. Binnen dit onderzoek zijn drie opties behandeld. Allereerst zou het tarief van de Successiewet progressiever gemaakt kunnen worden door een derde tariefschijf toe te voegen. Een dergelijke aanpassing is al eerder voorgesteld door het CPB en overgenomen door het ministerie van Financiën als onderdeel van de bouwstenennotities. Ik moedig een dergelijke aanpassing ten zeerste aan. Het progressiever maken van de tarieven treft vooral de grote verkrijgingen en gaat zo de vermogensongelijkheid op de lange termijn efficiënt tegen.

Daarnaast is het mogelijk een derde progressie toe te voegen aan de tariefstructuur. Een dergelijke derde progressie verhoogt het toepasselijk tarief naarmate de verkrijger vermogender is. Voordelen aan een derde progressie zijn dat het draagkrachtbeginsel er mogelijk beter door gediend wordt dan door enkel de tweede progressie. Ook is een derde progressie een zeer geschikt middel tegen vermogensongelijkheid omdat meer vermogende ontvangers een hoger tarief zullen ervaren dan minder vermogende ontvangers. Er zijn echter ook nadelen aan een derde progressie verbonden. Zo is een dergelijk systeem volgens de staatsecretaris moeilijk uitvoerbaar. Ook zou de derde progressie een straf op sparen vormen en mogelijk in strijd zijn met het gelijkheidsbeginsel. Om vast te stellen of een derde progressie wenselijk is zal nader onderzoek nodig zijn.

Als laatste kan men overwegen het verlaagde tarief voor partners en kinderen af te schaffen. Dit verlaagde tarief vindt geen rechtsgrond in het draagkrachtbeginsel maar is uitsluitend gebaseerd op het buitenkansbeginsel en het principe van familie-eigendom.

Ik ben van mening dat dergelijke principes niet boven het draagkrachtbeginsel dienen te staan en dat daarom het tarief voor partners en kinderen verhoogd dient te worden. Er is echter veel maatschappelijk draagvlak voor een verlaagd tarief voor deze groepen en de impact op de vermogensongelijkheid zal niet bijzonder efficiënt zijn. Daarom lijkt een verhoging van het ouder en kind tarief mij wel wenselijk maar politiek waarschijnlijk niet haalbaar.

Al met al is er een breed scala aan mogelijkheden voor de wetgever om de erf- en schenkbelasting te verhogen teneinde de vermogensongelijkheid te verkleinen zonder het draagkrachtbeginsel te schaden. Zowel voor uitbreiding van de grondslag als verhoging van de tarieven zijn verschillende mogelijkheden met verschillende mate van effectiviteit tegen de vermogensongelijkheid. Naar sommige van de besproken maatregelen is nog nader onderzoek nodig om een effect op de vermogensongelijkheid en/of de wenselijkheid van de maatregel in kaart te brengen.

Bibliografie

Artikelen

- Aghion, P., Caroli, E., & García-Peñalosa, C. (1999). Inequality and economic growth: The perspective of the new growth theories. *Journal of Economic Literature*, 37(4), 1615–1660.
- Detiger, J. G. (1962). Taxes on property. In *Impôts sur la fortune y inclus droits de la succession. debt management* (p. 103 e.v.). Institut international de finances publiques.
- De Haan, A. (2009). De bedrijfsopvolgingsregeling: stimulering of grondslagversmalling? . *Fiscaal Tijdschrift FED*.
- De Jong, Mr. R.J. (2018). Weekblad Fiscaal Recht, Over vrijheid, gelijkheid en familiegevoel – Verslag van het WFR Fiscaal Café 2018 | Navigator. *Weekblad Fiscaal Recht*.
- Flören, R., Berent-Braun, M., Bles-Temme, L., & Castricum, W. (2020). *bouwstenennotitie bedreigt crisisbestendigheid familiebedrijven*.
- Gissinger, R., & Gleditsch, N. P. (1999). Globalization and Conflict: Welfare, Distribution, and Political Unrest. *Journal of World-Systems Research*, 325–365.
- Gribnau, J. L. M. (2001). Rechtvaardigheid in Het Gedrang: Belastingherziening Volgens Het Poldermodel. *Rechtsfilosofie En Rechtstheorie*, 30.
- Gribnau, J. L. M. (2006). Hoe kan men belasting dragen? In *Spiegels voor rechters. Beschouwingen over literatuur en recht* (pp. 85–95). Ars Aequi.
- Kooiman, W. R. (2014). De hoeksteen van Hoofdstuk III SW 1956. *NTFRB*, 2014/40.
- Korotayev, A., Grinin, L., Bilyuga, S., Meshcherina, K., & Shishkina, A. (2017). Economic development, sociopolitical destabilization and inequality. *Sotsiologicheskoe Obozrenie*, 16(3), 9–35.
- Kuivenhoven, L. C. H. N., & Nieuwenhuizen, J. H. M. (2020). De bedrijfsopvolgingsregeling (BOR) is objectief en gerechtvaardigd. *Weekblad Fiscaal Recht*.
- Mo, P. H. (2000). Income Inequality and Economic Growth. *Kyklos*, 53(3), 293–315.
- Oliemans, M. M. C. J., & Stevens, dr. S.A. (2008). Is de boedelheffing een goed alternatief voor de successiewet? *Weekblad Fiscaal Recht*, 6766(577).
- Piketty, T., & Zucman, G. (2014). Capital is Back: Wealth-Income Ratios in Rich Countries 1700–2010 *. *The Quarterly Journal of Economics*, 129(3), 1255–1310.
- Redactie Vakstudie Nieuws. (2009). SCHENK- EN ERFBELASTING; Nota naar aanleiding van het verslag. *Vakstudie Nieuws*, 41(41.1-41.3).

- Schock, K. (1996). A Conjunctural Model of Political Conflict. *Journal of Conflict Resolution*, 40(1), 98–133.
- Sigelman, L., & Simpson, M. (1977). A Cross-National Test of the Linkage Between Economic Inequality and Political Violence. *Journal of Conflict Resolution*, 21(1), 105–128.
- Van Gilst, drs. J. J., Nijboer, D. H., & Caminada, dr. C. L. J. (2008). De successiebelasting vanuit economisch perspectief. *Weekblad Fiscaal Recht*, 6793(1423–1443).
- Van Vijfeijken, I. (2015). Het lage tarief en de vrijstelling van erfbelasting: voor wie en waarom? *Weekblad Fiscaal Recht*, 7088, 344–373.
- Van Vijfeijken, I. (2017). De ouder-kindvrijstelling in de schenkbelasting. *Weekblad Voor Privaatrecht, Notariaat En Registratie*, 148(7165).
- Van Vijfeijken, I. (2019). Nut en noodzaak van de verhoogde vrijstelling voor schenkingen ten behoeve van de eigen woning. *Weekblad Voor Privaatrecht, Notariaat En Registratie*, 150(7255).
- Van Vijfeijken, I. (2020). Bouwstenen voor een betere Successiewet? *Weekblad Fiscaal Recht*, 7348(152–156).
- Van Vroonhoven-Kok, M. drs. J. N., & Ydema, prof. mr. O. I. M. (2001). Evenredig en rechtvaardig. *Weekblad Fiscaal Recht*, , 1095.
- Vereniging voor Belastingwetenschap. (1965). *Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap nr.114*.
- Vereniging voor Belastingwetenschap. (1973). *Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap nr. 132*.

Boeken en boekdelen

- De Beer, P. T. (2007). De belaste dood: belastingheffing op erfenissen. In *Belasting met Beleid*,. Sdu Uitgevers.
- De Kam, F. (2018). Hogere erfbelasting maakt belastingstelsel doelmatiger. In *Voor Wie is de Erfenis* (Paul de Be, pp. 83–104). vangennep.
- Drukker, M. (1957). *Beschouwingen over de Successiewet 1956*. Uitgeverij Fed.
- Gribnau, J. L. M. (2012). *Vertrouwen, legitimiteit en belastingen*. Prisma Printing Tilburg University.
- Gribnau, J. L. M. (2013). *Belastingen als moreel fenomeen*. Boom fiscale uitgevers.
- Gubbels, N. (2011). *Samenlevingsverbanden in de inkomstenbelasting en de schenk- en erfbelasting*. Wolters Kluwer.

- Hoogeveen, Mr. dr. M. J. (2021). IB.2.3.2.A Progressief tarief. In *Cursus Belastingrecht Inkomstenbelasting*. Wolters Kluwer.
- Hoogeveen, Mr. dr. M. J. (2021). IB.2.3.1.B De tariefstructuur in verband met draagkracht. In *Cursus Belastingrecht Inkomstenbelasting*. Wolters Kluwer.
- Hofstra, H. J. (1946). *Socialistische Belastingpolitiek*,. De arbeiderspers.
- Moltmaker, J. K. (2009). Sentimenten rondom de successiewetgeving, In dienst van het grenzen verleggen.e. In *Liber amicorum aangeboden aan prof. mr. Gr. Van der Burght* (pp. 117–128). Wolters Kluwer.
- Piketty, T. (2019). *Kapitaal en ideologie*. Seuil, Harvard University Press.
- Piketty, T. 1971-. (2014). *Capital in the twenty-first century* (T. Piketty (Ed.)). The Belknap Press of Harvard University Press,.
- Poelmann, E. (2020). Cursus Belastingrecht Formeel belastingrecht , FBR.4.4.0.B Feitelijk en rechtens gelijke gevallen . In *Cursus Belastingrecht Formeel belastingrecht*. Wolters Kluwer.
- Sonneveldt, F. (2017). De wenselijkheid van een herziening van de Successiewet 1956. In *Fiscale vernieuwing op komst?* (p. paragraaf 4.4). Wolters Kluwer.
- Sprenger van Eyck, J. P. (1930). *De wetgeving op het recht van successie van overgang en van schenking. Opnieuw om- en bijgewerkt door B.J. de Leeuw*. (7e ed.). Nijhoff.
- Stevens, L. G. M. (1980). *Belasting naar draagkracht*. Kluwer.
- Stevens, L. G. M. (1989). De successiewet geïntegreerd. In *Vermogensvorming onder belastingdruk : opstellen ter gelegenheid van het zevende lustrum van De Nederlandse Federatie van Belastingconsulenten*. Kluwer.
- Van Kempen, M. D. M. L. M. (2021). IB.0.0.1 De grondslag van de inkomstenbelasting. In *Cursus Belastingrecht inkomstenbelasting*. Wolters Kluwer.
- Van Mens, K. L. H. (1985). *Civielrechtelijke en fiscaalrechtelijke aspecten van het schenkingsbegrip*. Kluwer.
- Van Arendonk, H. P. A. M. (2013). Belastingheffing van vermogensmutaties in een breder perspectief. In *de Rijkersbundel* (p. p.10). Tilburg University.
- Van Vijfeijken, I. (2011). De bedrijfsopvolgingsfaciliteiten in het licht van het gelijkheidsbeginsel. In *Principieel belastingrecht: Liber Amoricum Richard Happé* (pp. 235–247). Wolf Legal Publishers.
- Van Vijfeijken, I. (2018). Erfbelasting: rechtsgronden. tarieven en vrijstellingen. In P. De Beer, J. Van der Meer, & J. Plantenga (Eds.), *Voor Wie is de Erfenis?* (pp. 43–62). vangennep.

Van Vijfeijken, I., & Gubbels, N. (2020). *Cursus Belastingrecht, S&E.8.1.0.A Algemeen | Navigator*. In *Cursus Belastingrecht, schenk- en erfbelasting*. Wolters Kluwer.

Van Vijfeijken, I., & Gubbels, N. (2020). *Cursus Belastingrecht, S&E.1.1.0.A Inleiding*. In *Cursus belastingrecht schenk- en erfbelasting*. Wolters Kluwer.

Rapporten

Burgerhart, W., Hoogeveen, M. ., & Egger, J. I. . (2009). *Civiele en fiscale bedrijfsopvolgingsfaciliteiten; Een praktijkonderzoek*.

CBS. (2017). *Financiën van werkende twintigers en dertigers*.

CBS. (2019, March). *Scheningen vooral van ouders aan vermogende kinderen*.

CPB. (2019). *Effect van erfenissen en schenkingen op vermogensongelijkheid en de rol van belastingen*.

CBS. (2019). *Vermogen van huishoudens*.

CPB. (2020). *Kansrijk belastingbeleid*.

Freudenthal, P. D. M., Janssen, M. R. L. M. C., & Bout, mw. mr. D. J. K. (2006). *Schenkings- en successierecht een blijvend gegeven?*

Hoogeveen, M. J. (2011). *De kwaliteit van de fiscale bedrijfsopvolgingswetgeving*. [n.n.].

Institute for fiscal studies. (2011). *Tax by Design* (J. Mirrlees (ed.)). Oxford University Press & IFS.

Monteny, M. (2019). *Vrijstellingen in de schenkbelasting*. Tilburg University.

Motivaction. (2003). *Maatschappelijke opvattingen over successiebelasting*.

Ministerie van Financiën. (2020). *Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, Belasten van vermogen*.

Ministerie van Financiën. (2020). *Bouwstenen voor een beter belastingstelsel, Belasten van inkomen uit aanmerkelijk belang*.

Ministerie van Financiën. (2020). *Syntheserapport Bouwstenen voor een beter belastingstelsel*

Ossenbruggen, R., & de Rooij, K. (2003). *Maatschappelijke opvattingen over Successiebelasting*.

PWC. (2014). *Bedrijfsopvolgingen zijn noodzakelijk – Onderzoek naar de invloed van bedrijfsopvolgingsregelingen op de continuïteit van familiebedrijven*.

Rekenkamer, A. (2017). *Schenkingsvrijstelling eigen woning; Effecten op de hypotheekschuld*.

Rijksoverheid. (2020). *Staat van de Woningmarkt - Jaarrapportage 2020 | Rapport | Rijksoverheid.nl*.

Kamerstukken

Handelingen II 1915/16 7 juli 1916, p. 2430

Kamerstukken II 1948/49, 915, nr. 3

Kamerstukken II 1965/66, 8407, nr. 5

Kamerstukken II 1965/66, 8407, nr. 12

Handelingen II 1979/80, 10 september 1980, p. 6244

Kamerstukken II 1979/80, 16 016, nr. 3

Kamerstukken II 1979/80, 16 016, nr. 31

Kamerstukken II 1997/98, 25688, nr. 6

Kamerstukken II 1997/98, 25688, nr. 3

Kamerstukken II 2001/02, 28015, nr. 3

Kamerstukken II 2004/05, 29767, nr. 2

Kamerstukken II 2004/05, 29767, nr. 58

Kamerstukken II 2007/08, 27789, nr. 15

Kamerstukken II 2008/09, 31930, nr. 3

Kamerstukken II 2008/09, 31 930, nr. 9

Kamerstukken II 2009/10, 31 930, nr. 58

Kamerstukken II 2013/14, 33 752, nr. 11

Kamerstukken II 2014/15, 34 002, nr. 10

Kamerstukken II 2015/16, 34 302, nr. 3

Kamerstukken II 2015/16, 34 302, nr. 25

Kamerstukken II 2020/21, 35 577, nr. 3

Jurisprudentie

Hof 's-Hertogenbosch 18 april 2013, ECLI:NL:GHSHE:2013:BZ7841, r.o. 4.7.

HR 22 november 2013, ECLI:NL:HR:2013:1210, r.o. 3.3.13

Internetbronnen

CBS. (2020). *StatLine - Verkrijgingen uit nalatenschappen (waarvoor aangifte); kenmerken verkrijger*.

Geraadpleegd 22 februari 2021, op:

<https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/84336NED>

CBS. (2021). *StatLine - Schenkingen (waarvoor aangifte); kenmerken schenking, schenker en ontvanger*. Geraadpleegd 3 februari 2021, op:
<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84465NED/table?ts=1612290628981>

CBS. (2020) *StatLine – Geboorte; kerncijfers*. Geraadpleegd 06 april 2021, op:
<https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/37422ned?dl=3EE75>